

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
DEPARTAMENTUL ISTORIA ROMÂNILOR, UNIVERSALĂ
ȘI ARHEOLOGIE

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 94(= 14) (478), „1812\1829” (043.3)

HARABARA VALERIU
COMUNITATEA GREACĂ DIN BASARABIA ÎN ANII 1812-1829

611.02 – ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Autoreferatul tezei de doctor în istorie

Chișinău, 2023

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova.

Conducător științific:

ȘAROV IGOR, doctor în istorie, specialitatea 611.02 - Istoria Românilor (pe perioade), conferențiar universitar.

Consultant științific:

TOMULEȚ VALENTIN, doctor habilitat în istorie, specialitatea 611.02 - Istoria Românilor (pe perioade), profesor universitar.

Referenți oficiali:

1. CORNEA SERGIU doctor habilitat în științe administrative, profesor universitar, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul;

2. MISCHEVCA VLADIMIR doctor în istorie, conferențiar cercetător, cercetător științific principal, Institutul de Istorie, USM

Componența consiliului științific specializat:

1. CERETEU IGOR, doctor habilitat în istorie, cercetător științific principal, conferențiar universitar, Institutul de Istorie, USM – președinte

2. GHERASIM CRISTINA, doctor în istorie, conferențiar universitar, USM – secretar;

3. EȘANU ANDREI, academician, membru titular al AȘM, doctor habilitat în istorie, profesor-cercetător, Institutul de Istorie – membru;

4. EREMIA ION, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea Istorie și Filosofie, USM – membru;

5. SCLIFOS EUGEN - TUDOR, doctor în istorie, cercetător științific coordonator, Institutul de Istorie, USM – membru.

Suținerea tezei va avea loc la 14 iulie 2023, ora 14:00, în ședința Consiliului științific specializat D 611.02-23-21 de la Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, str. Alexie Mateevici, 60, MD-2009, blocul central, et. 5, aud. 530, Centrul de Informare a României „Gheorghe Brătianu”).

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la biblioteca Universității de Stat din Moldovei și pe pagina web a CNAA (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 9 iunie 2023.

Secretar științific al Consiliului științific specializat,

GHERASIM CRISTINA, dr., conf. univ. _____

Conducător științific,

ȘAROV IGOR, dr., conf. univ. _____

Consultant științific,

TOMULEȚ VALENTIN, dr. hab., prof. univ. _____

Autor:

HARABARA VALERIU _____

CUPRINS

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRI.....	4
CONȚINUTUL TEZEI.....	7
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	25
BIBLIOGRAFIE.....	28
ADNOTARE.....	32
АННОТАЦИЯ.....	33
ANNOTATION.....	34

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Studiarea statutului și activității comunității grecești din Basarabia în primele decenii ale secolului al XIX-lea a fost și rămâne un subiect actual pentru cercetarea istoriei minorităților etnice. Anexarea Basarabiei, în anul 1812, la Imperiul Rus a demarat procese de ordin politic, social, cultural și etnic, care s-au răsfrânt asupra tuturor comunităților etnice din Basarabia, inclusiv asupra comunității grecești. Contextul geopolitic conturat în primul sfert al secolului al XIX-lea a determinat autoritățile imperiale ruse să promoveze în Basarabia o politică colonială, prin stimularea colonizării spațiului basarabean cu elemente alogene, printre care și etnici greci. În acest context, statutul privilegiat al grecilor din Basarabia și politica de promovare a alogenilor de către autoritățile ruse constituie un subiect de actualitate.

Analiza schimbărilor care au intervenit în evoluția demografică a comunității grecești după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus prezintă un interes aparte, deoarece permite elucidarea politicilor promovate de autoritățile ruse în susținerea elementelor alogene. Subiectul privind istoria comunității grecești din Basarabia s-a bucurat de unele abordări tangențiale în literatura de specialitate, de aceea este actuală și se impune o cercetare cât mai complexă a premiselor de constituire, de migrare, precum și a particularităților socio-culturale care au definit etnia greacă în perioada vizată. Reminiscente ale comunității grecești din Basarabia de altădată le sesizăm până în zilele noastre, însă sub o altă formă, grecii fiind, în mare măsură, asimilați de etniile conlocuitoare.

Actualitatea temei este determinată și de faptul că, deși ponderea numerică a comunității grecești în Basarabia a fost relativ mică, grecii au reușit să se manifeste în viața politică, ocupând funcții importante în organele administrației publice locale. Sub aspect economic, ei s-au implicat asiduu în activitățile negustorești, îndeosebi în orașele din sudul Basarabiei. De asemenea, grecii au constituit o pondere însemnată în rândul marilor proprietari funciari.

Cunoașterea istoriei comunității grecești din Basarabia va contribui la completarea imaginii proceselor etnodemografice și politice derulate în primele decenii ale secolului al XIX-lea în Basarabia. Cercetarea problemei în cauză permite identificarea căilor de pătrundere a grecilor în Basarabia și specificul integrării acestora în societatea basarabeană. Realizarea studiului propus vizează o abordare obiectivă și multilaterală a contribuției aduse de comunitatea greacă în desfășurarea proceselor socio-economice, politice și culturale ale Basarabiei.

Scopul lucrării. Teza pe care o propunem are drept scop cercetarea istoriei comunității grecești în baza unui set nou de documente referitoare la problema abordată. Documentele depistate ne-au permis să studiem unele aspecte noi ale problemei, printre care: repartizarea teritorial-statistică a comunității grecești din Basarabia, atitudinea administrației ruse față de comunitatea greacă, rolul

grecilor din Basarabia în organizarea mișcării eteriste din 1821, elucidarea evoluției comunității grecești prin determinarea cauzelor stabilirii grecilor pe teritoriul Basarabiei, precum și în analiza proceselor de dezvoltare socială, economică și culturală a grecilor din acest teritoriu în primul sfert al secolului al XIX-lea.

Obiectivele tezei. Pentru a realiza scopul propus, am stabilit următoarele obiective:

- aprecierea nivelului de cercetare a temei în literatura de specialitate și reflectarea ei în sursele istorice;
- evidențierea cauzelor ce au generat stabilirea grecilor în Basarabia;
- identificarea principalelor centre de localizare a comunității grecești din Basarabia;
- stabilirea etapelor și determinarea căilor principale ale emigrării grecilor în Basarabia;
- studierea contribuției grecilor la evoluția vieții social-economice din provincie;
- identificarea factorilor ce au condus la constituirea unei poziții preferențiale a comunității grecești din Basarabia, în comparație cu alte etnii alogene;
- analiza contribuției comunității grecești la evoluția societății basarabene;
- evidențierea rolului grecilor din Basarabia în organizarea mișcării eteriste din anul 1821;
- cercetarea politicii promovate de Imperiul Rus față de refugiații greci din Basarabia după eșecul acțiunilor eteriste din anul 1821.

Metodologia cercetării s-a bazat pe următoarele principii: al obiectivității, metodic, cronologic, al demonstrației, al adevărului și al utilității. Iar pentru realizarea obiectivelor am aplicat metoda istorică, comparativă, analitică, sistematizarea. În descrierea faptelor istorice importante a fost respectată abordarea *cauză – efect*. Aplicarea metodei analitice și a celei istorico-comparative în lucrul cu documentele a constituit sursa de bază pentru redactarea lucrării, ceea ce ne-a permis să sesizăm specificul politicii ruse față de problema etnică de la sfârșitul secolului al XVIII-lea până la începutul anilor '30 ai secolului al XIX-lea. Prin intermediul acestor metode s-a reușit crearea unui tablou amplu și integrat al dezvoltării economice, sociale și culturale a grecilor din Basarabia în anii 1812-1829.

Ipoteza de cercetare. În urma analizei istoriografiei accesibile la tema investigată, precum și a surselor istorice, am formulat ipoteza de cercetare, plecând de la prezumția că: în anii 1812-1829, în raport cu comunitatea greacă din Basarabia, Imperiul Rus ar fi promovat o politică protecționistă, care ar fi facilitat consolidarea prezenței grecilor în viața economică, politică și culturală a Basarabiei. Tocmai datorită acestei politici, dar și influenței mișcării eteriste, ar fi crescut numărul grecilor în regiunea dintre Prut și Nistru. În plus, presupunem că statutul etnicilor greci în Basarabia, în perioada 1812-1829, a condiționat implicarea comunității grecești din provincie în procesul pregătirii revoltei eteriste, iar eșecul Eteriei din Principatele Române ar fi avut un impact semnificativ asupra Basarabiei.

Noutatea și originalitatea științifică. Noutatea tezei rezidă în abordarea complexă a istoriei etniei grecești din Basarabia în anii 1812-1829, și includerea în circuitul științific a materialului de arhivă din Republica Moldova și Ucraina sau al unor izvoare care au fost analizate incomplet în perioada sovietică. De asemenea, sursele documentare contribuie la întregirea imaginii etniei grecești în contextul minorităților naționale ale Basarabiei, precum și al politicii promovate de Imperiul Rus în perioada vizată. Noutatea științifică constă în faptul că lucrarea abordează în premieră desfășurarea mișcării eteriste în Basarabia, creând un tablou integru, prin enunțarea localnicilor basarabeni de origine greacă ce s-au implicat activ în insurecția lui Alexandru Ypsilanti și impactul acestor evenimente asupra viitorului comunității grecești în Basarabia.

Problema științifică soluționată constă în cercetarea critică a materialului accesibil privind istoria comunității grecești din Basarabia, precum și a modului de manifestare a acestora în perioada cronologică studiată (1812-1829), *fapt ce a permis* completarea cu date noi a informațiilor despre numele etnicilor greci care locuiau pe teritoriul Basarabiei, despre statutul lor social, despre implicarea acestora în viața economică și culturală a Basarabiei, *în vederea* evidențierii specificului organizării mișcării eteriste pe teritoriul Basarabiei și a politicii promovate de Imperiul Rus față de refugiații greci după 1821.

Valoarea teoretică și aplicativă a tezei rezidă atât în prezentarea unui cadru teoretico-metodologic pentru studierea comunității grecești din Basarabia, cât și în lansarea noilor direcții de cercetare care ar viza sferile de activitate ale etnicilor greci, așezați în acest teritoriu. Rezultatele obținute contribuie la includerea în circuitul științific a unor noi date și viziuni cu referire la evoluția demografică, social-economică și culturală a comunității grecești din Basarabia, în raport cu politica administrației ruse în perioada 1812-1829. Urmărirea evoluției comunității grecești din Basarabia va contribui la o nouă evaluare a relațiilor interetnice din regiune, prin excluderea unor aprecieri tendențioase, care au fost expuse în perioadele istorice precedente. În contextul parcursului european al Republicii Moldova, aceste informații devin actuale, favorizând crearea unui climat favorabil pentru relațiile interetnice.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere contribuie la soluționarea și *identificarea* premiselor pentru emigrarea grecilor în Basarabia în anii 1812-1829 și trasarea principalelor domenii de activitate a grecilor, *ceea ce a condus la stabilirea* rolului influenței comunității grecești în evoluția politică, economică și culturală a Basarabiei, *fapt care a permis* identificarea realităților etno-demografice și politice ale Basarabiei în contextul mișcării eteriste din 1821.

Implementarea rezultatelor științifice. Materialul din teză poate fi aplicat în cadrul lecțiilor de istorie din învățământul superior și cel liceal pentru completarea informației privind istoria etnico-

demografică a Basarabiei la începutul secolului al XIX-lea. Rezultatele cercetării pot fi valorificate în elaborarea lucrărilor de sinteză a istoriei moderne a Basarabiei și Rusiei, fiind de real folos profesorilor, studenților și tuturor celor interesați de istoria modernă a Basarabiei.

Aprobarea rezultatelor științifice. Teza a fost discutată în ședința Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova, și în ședința Seminarului științific de Profil 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade), din cadrul aceleiași instituții. Rezultatele cercetării științifice au fost analizate și prezentate sub forma de comunicări în cadrul a peste 10 reuniuni științifice naționale și internaționale.

Publicațiile la tema tezei: Aspectele principale ale cercetării au fost reflectate în 17 articole și rezumate (inclusiv 4 – în reviste de categoria B, 5 – în culegeri de articole, 8 – în materialele conferințelor naționale și internaționale).

Volumul și structura tezei: Teza este alcătuită din Introducere, 3 capitole, structurate în paragrafe, Concluzii și recomandări, care însumează 154 pagini de text de bază. Bibliografia conține 334 de titluri și Anexe (11 tabele).

Cuvinte cheie: greci, Basarabia, Imperiul Rus, statut, comunitate, colonizare, migrație, Eteria, refugiați, eforie, negustori, politică protecționistă.

CONȚINUTUL TEZEI

În *Introducere* este definită actualitatea și importanța studierii istoriei comunității grecești din Basarabia. Au fost determinate scopul și obiectivele tezei, a fost formulată ipoteza de cercetare, descrisă metodologia cercetării, valoarea teoretică și aplicativă a studiului, noutatea științifică a temei abordate.

1. COMUNITATEA GREACĂ DIN BASARABIA ÎN PRIMELE DECENII ALE SECOLULUI AL XIX-LEA: REPERE ISTORIOGRAFICE ȘI SURSE ISTORICE

1.1. Comunitatea greacă din Basarabia: repere istoriografice

Primul paragraf al tezei vizează evoluția demografică, social-economică și politică al comunității grecești din Basarabia în istoriografia modernă și contemporană. Primele mențiuni cu privire la etnicii greci din Basarabia au fost expuse în istoriografia modernă rusă, prin lucrările lui P.Kunițki [61], P.Svinin [70], A.Skalkovski [72]. Grecii din Basarabia sunt menționați, în fond, ca locuitori ai orașelor, ocupația lor de bază fiind comerțul și arenda pământului. În același timp, abordarea subiectului cu referire la comunitatea greacă s-a efectuat într-un mod tangențial, autorii nu menționează izvoarele de unde s-au inspirat, ceea ce conferă o notă de subiectivism.

Într-un mod tangențial, problema istoriei comunității grecești din Basarabia a fost reflectată în cercetările elitei intelectuale basarabene – Z.Ar bure [11], A.N. Crupenschi [60], I.Halippa [74]. Aceste studii ne prezintă interes prin oferirea anumitor detalii cu referire la istoria grecilor din Basarabia și prin enunțarea poziției autorităților ruse față de comunitatea greacă. O primă lucrare consistentă despre Basarabia a fost elaborată de cercetătorul Zamfir Arbure. Studiul include mai multe date cu caracter etnodemografic, iar printre etniile conlocuitoare ale Basarabiei sunt amintiți și grecii. Autorul relevă amplificarea numărului de emigranți greci din Basarabia, survenită în urma evenimentelor din 1821 din Principate.

Evoluția proceselor migraționiste din Basarabia în 1821 au fost abordate de istoricul Ioan Halippa, care evidențiază factorul politic în procesul migrației clerului grec în Basarabia, prezintă informații importante cu referire la mobilizarea comunității grecești din Basarabia, pentru organizarea susținerii conașionalilor de pe insulele grecești prin fondarea Comitetului de răscumpărare a grecilor prizonieri din Chios, Casandria, Sidonia.

Informații prețioase cu referire la mișcarea eteristă din Basarabia au fost publicate de istoricii greci I.Filimon [82] și S.Sakelarion [81]. Acumulând materialul din primele surse, fiind secretar la eteristul Dimitrie Ypsilanti, istoricul I.Filimon ne oferă informații cu referire la procesul racolării noilor membri în Eterie pe teritoriul Basarabiei. Cercetătorul grec relevă rolul comunității grecești din orașele basarabene – îndeosebi, din Ismail și Chișinău – în organizarea întrunirilor secrete ale liderilor eteriști, în elaborarea documentelor programatice și acumularea resurselor financiare necesare Eteriei. Acțiunile filantropice demarate de comunitatea greacă pe teritoriul Basarabiei au fost menționate de istoricul S.Sakelarion. Importanța studiului constă în elucidarea poziției autorităților ruse față de acțiunile grecilor după evenimentele din 1821.

Un interes deosebit prezintă informațiile documentare oferite de cercetătorul rus M.G. Poprujenko și publicate în 1910, în care se conțineau referințe la numărul familiilor imigranților transdanubieni, veniți, în anul 1816, din ținuturile Orhei, Ismail, Greceni și Codru [68]. Datele prezentate nu sunt complete, însă ne oferă o imagine de ansamblu privind repartizarea teritorială a etnicilor greci din rândul transdanubienilor.

Prin urmare, menționăm că lucrările din perioada modernă, care au abordat istoria comunității grecești în Basarabia, suferă de multe imprecizii, erori, în afară de aceasta, studiile nu au depășit nivelul acumulării materialului factologic și al cercetărilor cu caracter local. Grecii sunt menționați din perspectiva datelor statistice, fiind reflectat tangențial și rolul acestora în viața economică a regiunii.

În perioada interbelică, Basarabia s-a bucurat de mai multe studii și monografii în istoriografia românească, care au tratat diverse aspecte ale istoriei acestui ținut. Deși nu s-a elaborat un studiu separat dedicat grecilor din Basarabia, aceștia au fost menționați în multiple lucrări, fiind abordați din două

perspective – una privind caracterul românizat al acestora și a doua referitoare la îndeletnicirile lor preponderent negustorești. Utilizarea în discursul său a conceptului „o lume grecească nouă” configurează procesul românizării elementului grec prin înrudirile dintre dinastiile grecești și cele românești. Specificul grecilor românizați se manifestă sub aspect lingvistic și cultural. Menționarea componentei grecești în evoluția demografică a Basarabiei în primele decenii ale secolului al XIX-lea a fost efectuată de cercetătorii Al.Boldur [16], I.Nistor [40], Șt.Ciobanu [77], C.Tomescu [45,46]. Sunt importante studiile cercetătorului Gh.Bezviconi, care a cercetat istoria nobilimii din Basarabia. Autorul analizează modul de viață, averile și originea etnică ale nobililor basarabeni. Printre nobilii de origine greacă sunt menționați Balasaki, Demi, Scordeli, Stamo, Cațâche Leonard ect [14, 15].

În istoriografia sovietică, subiectul istoriei comunității grecești din Basarabia a fost abordată tangențial. Informații cu referire la antrenarea etnicilor greci în activitatea comercială din Basarabia au fost prezentate în studiile istoricilor V.I. Jukov [56], I. Meșceriuk [62], M. Muntean [64].

O cercetare complexă al activității organizației secrete Philiki Hetairia și a istoriei comunității grecești de pe teritoriul Imperiului Rus a fost elaborată de istoricul G.Arș [55]. Cercetătorul s-a referit la acțiunile eteriștilor din Odesa, lăsând în umbră activitatea eteriștilor din orașele basarabene. Cu toate acestea, autorul ne oferă informații valoroase despre activitatea eforiilor grecești din Basarabia și acțiunile întreprinse de Al.Ypsilanti în timpul aflării sale la Ismail și Chișinău. Iar atitudinea autorităților ruse față de asociațiile secrete ale eteriștilor pe teritoriul imperiului Rus este demonstrată prin prezentarea cazului grecului Galatis.

Istoria Basarabiei în perioada desfășurării mișcării eteriste a fost tratată de cercetătoarea L.Oganian. Abordând comportamentul populației Basarabiei față de mișcarea eteristă, autoarea utilizează dogmele comuniste privind atitudinea reacționară a boierimii basarabene, în schimb membrii altor stări sociale sunt prezentați ca susținători ai mișcării lui Al.Ypsilanti. L.Oganian speculează în privința structurii multietnice a asociațiilor eteriste, formate pe teritoriul Basarabiei, promovând ideea compasiunii interetnice a altor etnii față de idealurile comunității grecești. În același timp, autoarea evită să prezinte poziția rezervată, în unele cazuri, ostilă, a populației față de eteriști, îndeosebi, după actele de jaf întreprinse de aceștia în Principatele Române [65].

Studiile elaborate la etapa actuală în Republica Moldova abordează tangențial diferite aspecte ale istoriei comunității grecești din Basarabia. Diverse informații privind încadrarea etnicilor greci în sistemul comercial al Basarabiei întâlnim în lucrările cercetătorilor V.Tomuleț [47, 48, 49, 50] și A.Emilciuc [27, 28]. Importanța studiilor elaborate de istoricul V.Tomuleț constă în faptul că autorul demonstrează politica protecționistă a autorităților ruse față de negustorii străini, printre care și greci, prin acordarea diverselor înlesniri și privilegii. Deși cercetătorul nu s-a referit exclusiv la elita comercială greacă, studiile sale ne oferă date prețioase privind statutul și potențialul financiar al

acestora. Menționăm, în acest sens, studiul autorului, semnat împreună cu V.Bivol și dedicat negustorului grec Panteleimon Sinadino, care reușește să se poziționeze între marii negustori ai Chișinăului [51].

Evoluția demografică a Basarabiei a constituit o temă de investigație pentru istoricii D.Poștarencu [41, 42], C.Ungureanu [53]. În studiile cercetătorului D.Poștarencu, grecii sunt menționați în lista minorităților naționale, ca argument fiind utilizate datele statistice oficiale ruse. În ce privește numărul grecilor din Basarabia, autorul relevă complexitatea problemei prin incoerența datelor statistice, care nu menționau toată populația orașelor, ci doar a unor categorii sociale, sau, în multe cazuri, nu este menționată structura etnică a străinilor. Mențiuni cu referire la implicarea comunității grecești în viața culturală a Basarabiei întâlnim în lucrările regretatei cercetătoare M.Danilov [23, 24]. Prezența elementului grec în rândul nobilimii basarabene a fost abordată de cercetătoarea C.Gherasim [29]. Impactul acțiunilor eteriste asupra Basarabiei și implicarea comunității grecești din spațiul pruto-nistean în susținerea compatrioților eteriști sunt subiecte tratate de cercetătorii V.Mischevca [38, 39], V.Cereteu [17, 18], S.Corlăteanu-Graiciuc [19].

În urma studierii istoriografiei consultate pentru teză, ajungem la concluzia că analiza statutului politic, social-economic al comunității grecești din Basarabia în perioada 1812-1829 nu a constituit obiectul unui studiu special. Istoria comunității grecești din Basarabia sa fost prezentată în lucrări de sinteză. Constatările obținute au constituit un temel pentru alegerea temei respective ca obiect de studiu.

1.2. Sursele temei de cercetare

Pentru realizarea obiectivelor propuse, au fost utilizate diverse surse istorice accesibile, pe care le putem clasifica în două categorii: *inedite* și *edite*. Din categoria izvoarelor inedite, un interes deosebit prezintă documentele depozitate în fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova, care se referă la diverse aspecte ale istoriei comunității grecești din Basarabia.

Informații prețioase au fost identificate în baza Fondului *Cancelaria guvernatorului Basarabiei*, 1812-1917, ce cuprinde informații interesante privind tranzacțiile comerciale, unde actori activi erau reprezentanții etniei grecești. Date valoroase sunt cuprinse în rapoartele adresate acestor instituții: despre actele organelor de poliție, care monitorizau migranți greci, proces ce s-a amplificat în urma demarării mișcării eteriste din 1821 [2, inv.1, d.697, d. 725, d.752, d.772, d.778, d.930, d. 1095, d. 1183, d.1211]. O însemnată comunitate greacă s-a constituit în Ismail, a cărei evoluție o putem urmări în baza surselor documentare, stocate în dosarele Fondului *Guvernul regiunii Basarabia*, 1813-1828 [3, inv.1, d. 495, d. 1199; inv. 2, d. 439, 679, 555, 606, 700, 743, 442; inv. 3, d. 186, 244, 747, 474, 413.]. O altă sursă de informații prețioase privind ponderea comunității grecești o constituie *Registrul de transcriere a stărilor în regiunea Basarabia* [3, 5, inv. 1, d. 495, passim], din care aflăm nu doar

numărul familiilor grecești din Ismail, ci și apartenența lor socială. Prezintă interes registrele întocmite de poliția din Ismail, care atestă procesul migraționist din cadrul comunității grecești în 1817-1818 și modalitatea înregistrării acestora în registrele fiscale. Izvorul conține numele capilor de familii grecești, care au părăsit orașul și ale celor care s-au stabilit în această urbe [5, inv. 1, d. 495, passim].

În baza Fondului *Duma orășenească din Akkerman* al arhivei din Ismail au fost analizate informațiile, datele statistice cu privire la evoluția numerică a comunității grecești din Akkerman, un exemplu servind registrele fiscale din anii 1819, 1820, 1821, 1822, 1823, 1828, ce reprezintă o sursă importantă în cercetarea proceselor migraționiste ale membrilor comunității grecești [1, Arhiva din Ismail, F.1, inv. 1. d. 4, 51, 52, 83, 122, 353, 446].

Negustorii greci se stabileau preponderent în așezările urbane, în special în capitală, prin urmare, un interes aparte pentru studiul nostru l-au prezentat dosarele depozitate în Fondul *Duma orășenească din Chișinău*. În aceste dosare se regăsesc listele negustorilor din Chișinău, fiind specificată naționalitatea, proprietățile deținute și randamentul activității comerciale [7, inv. 1, d. 426, f. 51-59]. Anumite date relevante pot fi excerptate din Registrele fiscale din anii 1820-1821, în care sunt înregistrați mai mulți greci nerezidenți [7, inv. 1, d. 105.]. O caracteristică specifică a negustorilor greci o reprezintă flexibilitatea lor, fapt confirmat de informațiile culese din datele statistice din 1822 cu referire la grecii străini veniți în Chișinău [7, inv.1, d. 160, f. 5-7], din care se profilează tendința acestora de a se eschiva de la înscrierea în registrele fiscale. Activitatea negustorilor greci este una diversificată, domeniile principale fiind comerțul cu vin și cu produse de panificație. Totodată, documentele atestă pătrunderea pe piața basarabeană a negustorilor greci din orașele Odesa și Nejin, care își vor consolida pozițiile în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Preocupările grecilor nu se limitează doar la sfera comercială, ei devin actori prolifici și în administrația publică locală [7, inv.1, d. 267].

Datele Fondului *Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia* ne semnalează prezența grecilor în rândul nobilimii basarabene [8, inv 1, d. 225, 240, 443, 817, 238], dovadă fiind documentele cu referire la confirmarea titlului nobiliar, începând cu anul 1821, în cadrul Comisiei pentru examinarea dovezilor prezentate de nobilii basarabeni. În baza acestor surse, identificăm nobilii de origine greacă, inclusiv confirmări privind încadrarea acestora în sistemul administrativ, militar și educativ al Imperiului Rus, fapt demonstrat și de formularele de serviciu, care reflectă ascensiunea în carieră a multor nobili greci.

Suținerea financiară a refugiaților greci din Basarabia în urma eșecului eterist din 1821 este reflectată în dosarele sistematizate în Fondul *Comisia greacă din Chișinău de ajutorare a emigranților (1824-1831)*. Fondul cuprinde 19 unități de păstrare. Din aceste documente au fost extrase informații prețioase cu referire la numele solicitantului de ajutor financiar, locul unde s-a stabilit în Basarabia,

rangul nobiliar, îndeletnicirea, componența familiei, inclusiv motivul solicitării resurselor financiare. Au fost stabilite atribuțiile Comisiei: pe lângă cele financiare, se acorda și asistență juridică. O categorie de documente cuprind corespondența dintre Comisia grecească din Chișinău și cea din Odesa, fapt ce demonstrează conlucrarea acestora în monitorizarea fluxurilor financiare și contracararea achitării plăților duble pentru unii solicitanți [9, inv.1, d. 1, 5, 6, 7, 8, 13]. Analiza acestor izvoare ne permite să acoperim baza documentară a tezei.

Documente publicate

O sursă importantă de cercetare a situației demografice din sudul Basarabiei o constituie descrierea statistică și economică a Bugeacului în 1827. Studiul a fost publicat în 1899 și conține informații privind localitățile din regiune, populația și structura socială a populației. Sursa ne oferă și unele informații despre prezența grecilor în coloniile din sudul Basarabiei [73].

Merită atenție materialul editat de cercetătorul Gh.Bezviconi cu privire la confirmarea titlului nobiliar în Basarabia, întocmit în 1821, care conținea o listă alcătuită din 102 persoane. În această listă regăsim un număr important de greci românizați. În documentele prezentate, autorul ne oferă datele personale ale nobilului, numele și prenumele solicitatului, starea familială, numărul de copii și vârsta acestora. Sunt importante și informațiile privind proprietățile lor funciare și modul de obținere a lor. Originea greacă a multor solicitanți este confirmată prin anexarea actelor care certifică proveniența de neam [15].

Destul de semnificative sunt documentele oficiale emise la sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea de către diferite instituții guvernamentale rusești. Necesitatea reglementării legislației rusești și asigurarea unei mai bune funcționări legislative a administrației imperiale ruse a determinat procesul codificării legilor rusești. În consecință, a fost editată *Colecția completă de legi a Imperiului Rus* [66, Собр. II, т. II, 1827, СПб., 1830, № 1623, с. 1079; Idem, Собр. II, т. II, 1827, № 1229, СПб., 1827, с. 592.], compartimentată în trei colecții. Importanța acestor documente (în special cea de-a doua colecție) pentru investigația noastră constă în reflectarea diverselor aspecte din viața social-economică, politică și spirituală a Basarabiei, prin filiera legislației ruse.

Această categorie de documente a condiționat apariția culegerii *Basarabia în colecția completă a legilor Imperiului Rus* [13], editată de istoricii M.Taşcă, I.Ojog, I.Şarov. Colecția cuprinde legi, ordine, instrucțiuni, dispoziții, circulare oficiale care se referă la istoria modernă a Basarabiei. Aceste acte oficiale, extrase din Colecția Completă de Legi ale Imperiului Rus, reflectă politica imperială față de comunitățile etnice ale Basarabiei. Documentele evidențiază tendința de promovare a elementului alogen în detrimentul populației băștinașe. Autoritățile au promovat o serie de privilegii de ordin politico-economic, iar printre beneficiari s-au regăsit și reprezentanții etniei grecești.

Sub redacția lui Ia.S. Grosul a fost editată o colecție de documente referitoare la migrații transdanubieni, cuprinzând și informații despre grecii din Basarabia [58].

Mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu din 1821 a constituit o temă centrală a istoriografiei românești, acestui eveniment fiindu-i dedicate multiple studii și culegeri de documente. Printre ele amintim și colecția de documente, în 4 volume, dedicate istoriei României. Volumul IV a fost consacrat Eteriei în Principatele Române, volum compus din 151 de documente, inclusiv 3 izvoare narative în limbile greacă, română, franceză și rusă [25]. Aceste documente conțin referințe la comunitatea greacă din localitățile basarabene.

O contribuție pertinentă în studierea temei a avut-o culegerea de documente publicată de cercetătorul V. Tomuleț [47, 50], care reflectă realitățile timpului prin încadrarea Basarabiei în arealul politic și economic al Imperiului Rus. Politica economică țaristă în această regiune se face remarcată prin acordarea privilegiilor negustorilor străini, inclusiv grecilor.

Cu ocazia comemorării a 200 de ani de la izbucnirea revoltei eteriste, cercetătoarea L. Bilousova editează o colecție de documente [75], constituită din 248 de acte extrase din Arhiva de Stat din regiunea Odesa, fondul *Administrația guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei*. Importanța documentelor constă în elucidarea mai multor subiecte cu referire la politica autorităților ruse față de refugiații greci din Basarabia în 1821.

Un rol important în cercetarea evoluției istorice a comunității grecești din Basarabia le revine memoriilor reprezentanților administrației locale și ale martorilor oculari ai evenimentelor din segmentul cronologic menționat *supra*. Implicarea autorităților ruse în susținerea eteriștilor o atestăm în memoriile lui Em. Xanthos [80], în cele ale lui I. Capo d'Istria, publicate de istoricul grec Tspirpanlis Zacharias [79]. Locul Basarabiei în desfășurarea evenimentelor eteriste este reflectat și în memoriile eteristului din Basarabia, Xodilos. Materialul publicat de istoricul N. Camariano conține un manuscris în volum de 226 de pagini [54]. Acest document reflectă mai multe momente din viața eteristului grec din localitatea Reni, aici fiind menționate acțiunile sale în perioada desfășurării mișcării eteriste.

În concluzie, menționăm că drept surse de cercetare ale temei pot servi documentele de arhivă, memoriile și mărturiile funcționarilor de stat și ale călătorilor străini. S-a constatat că există surse inedite de arhivă și documente publicate suficiente pentru realizarea obiectivelor propuse în teză.

2. EVOLUȚIA DEMOGRAFICĂ ȘI ANTRENAREA POPULAȚIEI GRECEȘTI ÎN VIAȚA SOCIAL-ECONOMICĂ A BASARABIEI ÎN PRIMELE DECENII ALE SECOLULUI AL XIX-LEA

2.1. Elementul grec în structura demografică a Basarabiei

În timpul anexării Basarabiei de către Imperiul Rus, comunitatea greacă era de acum consolidată. Facilitarea colonizării regiunii Novorosiei și Basarabiei de către autoritățile ruse este

menționată ca factor primordial în evoluția comunității grecești din regiune, teze care au fost promovate de istoriografia ucraineană și rusă.

În opinia noastră, comunitatea greacă din Basarabia a avut unele particularități care o deosebesc de alte comunități grecești din Imperiu. În acest context, menționăm doi factori de bază în constituirea acesteia:

- ❖ factorul migraționist, favorizat de contextul politic și economic;
- ❖ factorul determinat de procesul constituirii „diasporei cataclismelor”.

Conceptul „diasporei cataclismelor” a fost lansat de cercetătorul R.Brubaker, care menționa că apariția acestei categorii de diasporă este condiționată de dezintegrarea statelor și modificarea hotarelor, în urma transformărilor geopolitice care nu depind de voința oamenilor [44, p. 10], proces demarat, în opinia noastră, în urma anexării Basarabiei în 1812, când a avut loc divizarea comunității grecești românizate din Principatul Moldovei.

În ce privește numărul total al grecilor din Basarabia în anul 1812, conform estimărilor făcute de cercetătorul C.Ungureanu, din populația Basarabiei de 300 de mii de oameni, 1800 de persoane erau greci, care constituiau o pondere de 0,6 % [53, p. 84]. Conform datelor statistice din 1817, puse în circuitul științific de I.Nistor, ponderea grecilor este evaluată la 3200 de persoane, ceea ce constituie 0,7 % din întreaga populație a Basarabiei (482 630 persoane) [40, p.96]. Cu aceleași date operează și istoricul Ștefan Ciobanu [77, p. 22], indicând drept sursă datele recensământului din 1817, publicate de I.Halippa [69, p. 3- 230]. În pofida incoerențelor în datele statistice din 1817, ne aliniem poziției, enunțate în istoriografie. care consideră că cel mai realist număr al grecilor din Basarabia pentru anul 1817 este de 3200 de persoane.

Impactul mișcării eteriste din 1821 asupra creșterii numărului grecilor din Basarabia a fost decisiv, cifra dublându-se și ajungând până la 5-6 mii de persoane. Ipoteza a fost confirmată în baza evoluției progresive a ponderii populației grecești în orașele basarabene și de datele statistice cu referire la refugiații eteriști de origine greacă. Acest număr sporit de migranți se va menține până în anul 1823-1824, fapt confirmat de multiple solicitări de părăsire a Basarabiei [4, inv. 1, d. 194, f. 123-230]. Numărul grecilor se va reduce, ulterior, până la 2000 – 2500 de persoane, în anul 1828 [30, p.150-158].

Diminuarea numărului de greci a fost condiționat de următorii factori: **1)** migrarea mai multor familii de greci din Basarabia către alte gubernii ruse, atrase de un mod de viață mai confortabil, de perspective politice și economice mai avantajoase; **2)** echilibrarea vieții politice din Principatele Române și încetarea represaliilor turcești, ceea ce i-a determinat pe mulți greci originari din Principate să se reîntoarcă la baștină; **3)** intensificarea procesului de rusificare a populației, care a avut repercusiuni și asupra comunității grecești.

Este evident că repartizarea etnicilor greci pe teritoriul Basarabiei nu era uniformă. Divizând, convențional, teritoriul Basarabiei în trei zone geografice – nord, centru, sud, – am constatat o

concentrare mai mare a acestora în regiunile de sud. În opinia noastră, acest proces a fost determinat de politica de colonizare mai perseverentă a autorităților ruse în regiunile de sud ale Basarabiei, iar prezența grecilor în orașele din sudul Basarabiei poate fi explicată prin oportunitățile de ordin economic și social, oferite migranților în localitățile urbane din această zonă. De asemenea, apropierea de orașul Odesa a servit drept o oportunitate economică. Acolo s-a constituit o puternică comunitate greacă, care și-a extins influența și în așezările urbane din sudul Basarabiei. Numărul mai mic al grecilor în regiunea de nord a Basarabiei ar putea fi determinat și de rivalitatea, în plan economic și comercial, cu etnia iudaică.

Etnicii greci se stabileau preponderent în orașe și târguri. Cele mai numeroase comunități grecești au fost atestate în localitățile Ismail, Chișinău, Akkerman și Reni. În localitățile rurale, grecii prezentau o minoritate neînsemnată. Statistica și recensămintele de la începutul secolului al XIX-lea demonstrează că populația greacă din așezările rurale era constituită din mici negustori, arendași, coloniști sau nobili care locuiau pe moșiile lor.

Cercetările efectuate de istoricii I. Meșceriuk [63], Iv. Duminica [26] au demonstrat că în rândul coloniștilor transdanubieni au fost prezenți bulgari grecizați, care s-au declarat greci. Împărtășim poziția autorilor, care pun la îndoială apartenența etnică a migranților, îndeosebi a grecilor, și constatăm pătrunderea în Basarabia a bulgarilor grecizați. Poziționarea lor în rândul etniei grecești a fost determinată de doi factori: politica de asimilare lingvistică, promovată de clerul grec pe teritoriul bulgar, precum și interesul economic prin oportunitatea de a se încadra în Imperiul Rus, unde etnicii greci aveau prioritate față de alte etnii.

În concluzie, menționăm că asupra evoluției numerice a comunității grecești din Basarabia au influențat două cauze: una *politică*, determinată de refugierea grecilor de frica represiunilor otomane, și alta *economică*, generată de oportunitățile comerciale oferite de autoritățile ruse.

2.2. Statutul populației grecești din Basarabia în primele decenii după anexare

În urma anexării Basarabiei la Imperiul Rus, comunitatea greacă reușește să se încadreze în ierarhia politico-militară și economică a Basarabiei, fapt datorat statutului privilegiat acordat grecilor de autoritățile ruse.

Statutul grecilor în societatea basarabeană este elucidat de izvoarele timpului. De exemplu, în instrucțiunile amiralului P.V. Ciciagov, adresate, la 23 iulie 1812, guvernatorului civil al Basarabiei Scarlat Sturdza, se menționa antrenarea în comerțul regiunii a negustorilor străini, îndeosebi a celor bogați greci, acordându-li-se diverse înlesniri și privilegii [48, p.108]. Promovarea elementelor alogene de către administrația rusă este confirmată de mărturiile funcționarului rus Loghinov, adresate contelui V.S. Voronțov la 7 iunie 1823. Descriind activitatea guvernatorului A.N. Bahmetev și fărâdelegile

comise de funcționarii ruși din Basarabia, acesta menționa: „Un om așa de slab ca A.N. Bahmetev a devenit aproape un complice criminal al tuturor acestor poloni, greci, armeni, cu care dânsul a populat orașul Chișinău și tribunalele din regiunea sa” [22, p. 82].

Urmează a fi menționat și faptul că nu există un act normativ al legislației ruse ce ar viza expres statutul politico-juridic al comunității grecești pe teritoriul Basarabiei. De aceea, pentru a cerceta acest subiect, au fost utilizate următoarele categorii de documente: Documente cu referire la statutul Basarabiei în componența Imperiului Rus; Documente ce vizează politica comercială, promovată de administrația rusă în Basarabia; Acte ce reflectă statutul coloniștilor din regiunea nou-anexată; Acte ale autorităților imperiale cu referire la refugiații de origine greacă în Basarabia sau în guberniile ucrainene și ruse.

Statutul Basarabiei în componența Imperiului Rus a fost confirmat prin adoptarea, la 2 august 1812, a Regulamentului privind instituirea administrației provizorii a Basarabiei și a Regulamentului privind organizarea administrativă a regiunii Basarabiei din 29 aprilie 1818. Aceste acte confereau o autonomie limitată și provizorie Basarabiei, fiind confirmate juridic drepturile, privilegiile și obligațiile diferitor categorii sociale de locuitori ai acestei regiuni. Scopul acordării diverselor privilegii a fost explicat de Regulamentul semnat de împăratul Alexandru I la 2 august 1812, în care se stipula că „*Basarabia trebuie să devină model pentru popoarele vecine*” [42, p. 67]. Promovarea unei asemenea politici avea ca scop consolidarea poziției Rusiei în Balcani, iar pe plan intern – crearea unui sprijin social în populația alogenă din Basarabia. Din această cauză, imigranții transdanubieni, printre care erau și greci, au beneficiat de un șir de oportunități: oferirea cetățeniei ruse oricărui locuitor al Basarabiei, inclusiv persoanelor ce urmau să se stabilească pe teritoriul provinciei, sau acordarea facilităților fiscale – „scutirea în timp de trei ani de plata impozitului general și a celui agricol către stat” [22, p. 115], prevederi care s-au răsfrânt și asupra comunității grecești.

Statutul privilegiat al grecilor este confirmat de decretul imperial din 3 aprilie 1806, cu referire la regulamentul acordării patentelor de utilizare a drapelului Imperial în navigație de către străinii ce s-au stabilit cu traiul în Novorosia. Articolele acestui document au fost rectificate și explicate în baza instrucțiunilor adoptate la 12 noiembrie 1809. Referirea acestui document primordial la greci este confirmat de primul articol al instrucțiunilor prin utilizarea formulării „Emigranți greci și de alte naționalități” [13, p. 481], care urmau să beneficieze de scutiri și facilități.

Pentru a atrage negustori ruși și alogeni angrosiști de gilda II-a și III-a în Basarabia, autoritățile imperiale acordă noi privilegii, confirmate prin decrete și legi. Spre exemplu, prin decretul Comitetului de Miniștri din 30 septembrie 1825, intitulat „Permisiunea străinilor de a efectua negoțul cu amănuntul în orașele privilegiate ale regiunii Novorosiei” [66, т. XL, 1825, СПб., 1830, № 30520, с. 511], unii negustori greci și-au ales ca centre de comerț aceste orașe. Aceleași categorii de negustori au obținut

scutiri de impozite în decurs de un an de zile, prin actul normativ aprobat în 1827 [67]. Urmează să menționăm că obținerea acestei facilități a fost condiționată de obligația de a se așeza cu traiul, prin procurarea bunurilor imobile, în orașele din Basarabia și Novorosia [67, т. II, 1827, СПб., 1830, № 1623, c. 1079].

Statutul privilegiat al grecilor este confirmat și de informațiile despre familia greacă Persiani. I.Persiani a fost un grec, originar din Constantinopol, care și-a făcut cariera în Principatele Române, ocupând mai multe dregătorii la curtea lui C.Ypsilanti. În urma războiului ruso-turc din 1806-1812, se refugiază în Imperiul Rus, iar din 1825 este atestat în Basarabia, unde autoritățile ruse i-au oferit următoarele privilegii: suport de ordin juridic; prin filiera reprezentanței diplomatice rusești din Constantinopol s-a încercat remedierea juridică cu referire la bunurile materiale confiscate de autoritățile turcești în urma războiului ruso-turc; oferirea unui suport financiar, prin acordarea în 1822 a unei pensii de 2 mii de ruble; încadrarea în instituțiile politico-administrative ale Imperiului, prin echivalarea funcției solicitate cu cea ocupată anterior refugiului [34, p. 131-140].

Grecii au fost stimulați prin dreptul la proprietate funciară pe teritoriul Novorosiei și Basarabiei. De exemplu, la 1 martie 1804, a fost legiferată propunerea ministrului de interne cu referire la dreptul supușilor străini de a procura loturi de pământ în această regiune [67, т. XXLIII СПб., 1830, № 21192, c. 177]. Prevederile acestui document s-au extins și în Basarabia, după 1812. În primii ani după anexarea Basarabiei, mai mulți reprezentanți ai dinastiilor grecești au primit proprietăți funciare, printre care principesa Maria Suțu, Dimitrie Moruzi, principesa Ralu Moruzi, Eufrosinia Moruzi, Elena Ypsilanti, principesa Ruxanda Mavrogheni, Eufrosinia Plaghino [52, p. 12]. Statutul specific a fost stabilit printr-un suport juridic, care prevedea utilizarea în legislația rusă a formulării „...se permite prin privilegiul deosebite” [71, т. XXLIII, № 21192, c. 177].

În concluzie, menționăm că politica protecționistă rusă față de grecii din Basarabia s-a manifestat în următoarele domenii: 1) comercial-fiscal, care s-a caracterizat prin stimularea alogenilor, inclusiv a grecilor, în comerțul basarabean; 2) al politicii funciare, prin care autoritățile ruse au oferit elitei nobiliare grecești loturi de pământ în această regiune; 3) politico-administrativ, prin promovarea etnicilor greci ca funcționari în instituțiile publice locale și centrale; 4) educațional-cultural, prin oferirea posibilității comunității grecești să-și publice lucrări în limba greacă și să promoveze cultura și tradițiile grecești. Statutul privilegiat al grecilor în Basarabia a fost determinat primordial de factorul politic, manifestat prin politica expansionistă a Imperiului Rus în Sud-Estul Europei, susținerea elementului grec din Basarabia devenind o pârghie în consolidarea poziției Rusiei în Balcani.

2.3 Rolul comunității grecești în viața social-economică a Basarabiei

Comunitatea greacă din Basarabia a lăsat o amprentă semnificativă în viața social-economică a regiunii dintre Prut și Nistru. În procesul studierii subiectului anunțat un loc aparte s-a rezervat elitei nobiliare de origine greacă din Basarabia. Modul cum erau percepuți nobilii basarabeni de către autoritățile imperiale este redat într-un document de la mijlocul secolului al XIX-lea, potrivit căruia nobilimea basarabească s-a format, după 1812, în mare măsură din urmașii grecilor refugiați în Basarabia din Principate [2, inv.1, d. 7573, f. 65]. Istoricul Nicolae Iorga, analizând originea elitei nobiliare basarabene, a ajuns la concluzia că la baza ei stau grecii români și nobilii români [78, p. 209-211]. Ne atașăm celor expuse de Nicolae Iorga, însă, după părerea noastră, complexitatea problemei constă în aceea că această categorie de greci români era identificată de contemporani ca pământeni, în schimb ei înșiși se considerau în continuare greci. Pentru obținerea ponderii numerice a nobililor de origine greacă, au fost studiate dosarele depuse pentru obținerea titlului de dvorean/nobil în perioada 1821-1829. Din 181 de dosare, depuse în perioada cronologică analizată, doar în 40 regăsim reprezentanți cu origini grecești, ceea ce constituie 23,2%.

Ponderea semnificativă al negustorilor greci în viața economică a Basarabiei a fost consemnată în multiple surse documentare [7, d. 105, 160, 554], inclusiv prin numeroase memorii ale funcționarilor ruși – de exemplu, ale șefului vămilor de control, L.S Baikov, ale generalului rus Kozacikovski, ale funcționarului I.Saburov. Stabilirea negustorilor greci pe teritoriul Basarabiei a fost determinată de mai mulți factori, printre care a fost și cel geografic. Poziționată la periferia Imperiului Rus, cu ieșire la Marea Neagră, la hotar cu Imperiul Otoman, Basarabia oferea perspective pentru reușita comercială a negustorilor greci, fapt confirmat de șeful vămilor de control, L.S Baikov, care, în anul 1813, menționa cu referire la cetatea Akkerman: „...mulți negustori greci, armeni și evrei, folosindu-se de așezarea geografică favorabilă, s-au așezat cu traiul aici” [49, p. 278].

Referindu-se la importanța grecilor în economia Basarabiei, istoricul Nicolae Iorga scria: „...la 1812, printre cei mai mari negustori sunt evidențiați grecii, alături de evrei, aceștia de facto sunt căpeteniile evreilor, ducând o viață mai prosperă în Basarabia decât în Moldova” [37, p. 30].

Un important centru al activității negustorești grecești l-a constituit orașul Chișinău. Registrele fiscale întocmite de autoritățile locale confirmă prezența elementului grec în viața financiară a urbei. Printre negustorii care au activat în Chișinău în anii 1812-1829 menționăm: Hadji Bogdasari și Hariton Migaride Safianov Vasile, Ștefan Dimo, Ivan Afanasiev, Constantin Bepolo, Constantin Nadali, Afanasie Dimitrie, Panaiote Nicolae, Vasilie Sofianov, Enachi Adrianov, Pantazi Trandafil, Constantin Domahci, Panaiote Popandopulo, Andoni Marcopulo, Costi Zariolopulo sau Dimitrie Plastari ect [7, inv. 1, d. 160, f. 5 verso - 6 verso].

Pe lângă activitatea negustorească, grecii sunt atestați ca arendași, cămătari, meșteșugari. Ca sursă primordială constituie procesele judecătorești și statisticile fiscale din Basarabia. De exemplu, drept cămătari sunt menționați Panaite Dioghenide [5, inv. 1, d. 477, f. 1], Afanasie Dimitriu [5, inv. 1, d. 555, f. 1-3], Afanasie Macrei [5, inv. 1, d. 709, f. 2 verso], Dimitrie Carastati [5, inv. 1, d. 608, f. 1 verso] etc.

Diversificarea socială a etnicilor greci din Basarabia ne este confirmată și de datele statistice din anul 1823, adunate de către autoritățile rusești din orașul Chișinău, cu privire la numărul refugiaților stabiliți în această urbe. Conform acestui document, reprezentanții comunității grecești aveau următoarele îndeletniciri: croitori/blănari (Anastasi Miholopulo, Gheorghii Sineni, Panaiote Anastasi, Iani Scufati), brutari (Hristo Iani, Gheorghii Iliadisi), cizmari (Eftimie Grec, Afanasii Mihaili), medici (Dmitrii Polikira, Constantini Danilo, Mihaila Safneli), argintari (Gheorghii Nicolausi, Hristo Dimo), frizer (Alecsandr Morogosi), lemnari ș.a. [3, inv. 2, d. 679, f. 1-47 verso]

O altă sursă de îmbogățire pentru greci a fost arenda pământului. Prezența arendașilor greci pe teritoriul Basarabiei e confirmată și de conflictele dintre arendași și localnici. Printre arendașii greci atestați documentar menționăm pe Apostul grec, Enii grec, Nicolae Stavri [50, p. 70, 78, 117] Vasile Tarzibaș Frangopolo, Anastasie Leondari, Zanis Stamati, Lazăr Pomizo [27, p. 197].

Pregătirea intelectuală a grecilor, inclusiv cunoașterea mai multor limbi, a servit drept oportunitate pentru a fi promovați în diverse funcții ale administrației publice ale Basarabiei. Promovarea acestora de către autoritățile ruse a fost determinată și de pregătirea insuficientă a funcționarilor ruși, fapt constatat și de împăratul Alexandru I „funcționari nesatisfăcători, ruși nedoriți, recrutați în mare grabă” [20, p. 121].

Din cele expuse *supra*, concluzionăm că politica protecționistă a autorităților ruse a favorizat influența elementului grec în viața social-economică a Basarabiei. Iar promovarea grecilor într-o instituție publică a fost condiționată de următorii factori: 1) statutul social al solicitantului; 2) pregătirea profesională; 3) devotamentul față de autoritățile ruse.

3. ROLUL GRECILOR BASARABENI ÎN ORGANIZAREA MIȘCĂRII ETERISTE DIN 1821

3.1. Antrenarea populației grecești în viața culturală a Basarabiei

La începutul secolului al XIX-lea, etnicii greci și-au lăsat amprenta asupra vieții culturale din Basarabia. Consolidarea elitei intelectuale grecești din Basarabia a fost condiționată de procesul de migrație a intelectualilor greci de peste Prut, care a demarat în 1812 și s-a intensificat, îndeosebi, după eșecul mișcării eteriste din 1821.

În abordarea subiectului dat, au fost remarcate două filiere ale influenței grecești în viața culturală a Basarabiei: filiera clerului și cea a intelectualilor greci din Basarabia.

Este cert că clericii greci erau prezenți în spațiul pruto-nistean anterior evenimentelor din 1812, fapt confirmat și de sursele documentare, depozitate în fondul Dicasteriei Duhovnicești a Exarhatului Moldovei și Valahiei al ANRM [10]. După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, se intensifică procesul migraționist, mai mulți clerici stabilindu-se pe teritoriul dat. De exemplu, în 1812 vine în Basarabia grecul Gheorghe Rodostat, care și-a făcut o carieră clericală în Principatele Române pe parcursul anilor 1809-1812. În Basarabia, la 14 octombrie 1812, el este numit protopop al părții a doua a ținutului Hotin, concomitent fiind și paroh în biserica „Sf. Nicolae” din orașul Hotin [42, p.449]. Ca vechil la biserica „Sf. Mihail și Gavriil” din Chișinău, o mănăstire metoc a Galatei din Iași, a fost atestat, în 1812, preotul grec Constantin Papalopolos, iar în 1813 a fost remarcat preotul grec Constantin Dercos în așezarea Taraclia, ținutul Codrului [35, p. 343]. Un număr important de clerici greci au pătruns în Basarabia în urma eșecului eterist din Principatele Române în 1821. Pe teritoriul Basarabiei s-au refugiat mitropolitul Grigore Irinupoleos, episcopul de Buzău Constandie, grec din Ianina [20, p.235], protoiereul Constantin Papandopulo, arhimandritul Filaret de pe sfântul Munte Athos. În rapoartele carantinei Noua Suliță pentru 1821-1823 sunt menționați clericii Grigorie Papandopolo, Anton Sekelarii, Dimitrie Rogopolo, Dimitrie Marco [3, inv. 1. d. 766, f. 65 verso; 20, inv. 1, d. 160, f. 82].

Autoritățile ruse au oferit clericilor și călugărilor greci un statut privilegiat, însă ei au rămas în continuare sub monitorizarea instituțiilor de stat și a bisericii ruse, fapt confirmat de circulara din 13 august 1826 către protopopii din circumscripții, care urmau să supravegheze acțiunile călugărilor greci de pe moșiile mănăstirilor închinată și să raporteze Sf. Sinod din Sankt Petersburg [24, p. 327].

Copiii nobililor erau instruiți și de dascăli particulari, inclusiv de origine greacă. Astfel, la școala greacă din apropierea bisericii „Sf. Arhanghel Mihail” din Chișinău, în care învățau copiii boierilor și negustorilor, preda și un oarecare profesor Constantin Grecu. La 30 iunie 1819, dascălul grec este atestat documentar, oferind explicații Dicasteriei precum că el se ocupă cu învățătura copiilor timp de 18 ani și cerea eliberarea unui certificat ce i-ar oferi dreptul de a se ocupa în continuare cu învățătura copiilor [31, p. 65]. Lecții particulare au fost oferite și de ierodiaconul grec Agatanghel, care, pe parcursul anilor 1821-1823, a locuit în Chișinău [18, p. 245]. Pătrunderea intelectualilor greci în Basarabia în urma eșecului eterist din 1821 ne-o confirmă rapoartele vamale. De exemplu, în rapoartele șefului carantinei din Sculeni, datate cu luna mai 1821, au fost menționați profesorul grec Lencuri, medicul Anastasie Doncila [4, inv.1, d. 155, f. 62 verso], iar printre refugiații greci, stabiliți în orașul Chișinău în anul 1823, au fost atestați profesorii greci Emanuil Calistrati, Mercurii Canevide, Dmitrie Dascalopolo [3, inv.2, d. 679, f. 24 verso-27 verso].

Între personalitățile care au avut o influență asupra contemporanilor în Basarabia a fost călugărul și cărturarul grec Daniel (Dimitrios) Philippide, cărturarul Ange Balli (Anghel Valli), dascălul Dimitrie Gobdelas [35, p.14].

Prin filiera grecilor, pe teritoriul Basarabiei pătrunde un volum important de literatură tipărită. Acest fapt este demonstrat de registrele carantinelor de la hotar. De exemplu, în iulie 1820, negustorul grec Hristodor Sergheni trece vama Sculeni cu 80 de cărți grecești. De asemenea, un lot important de cărți a fost adus, în 1823, prin vama Sculeni, de către grecii Anghel Popandopulo, Cleanti Diordiev, Anastasie Mihaila, literatura fiind în limbile greacă, latină și germană [17, p. 93].

Printre alte acțiuni filantropice promovate de greci se înscrie și ctitorirea bisericilor. Negustorul grec Ioan Dimgos ctitorește, în anul 1815, biserica de lemn cu hramul „Sf. Cuvioasa Parascheva” din târgul Leova. Toma Paninopulos zidește, în anul 1816, biserica din piatră din Marcăuți, județul Orhei, cu hramul „Sf. Arhanghel Mihail” [35, p.18]. Negustorii greci Stamati Mavrodin și Ioan Mavrodin sunt ctitori ai unui lăcaș de cult din Telenești, ei fiind atestați în anul 1822 în Condica cheltuielilor pentru ridicarea bisericii din localitate [21, p.69]. Prin urmare, putem menționa că prin intermediul cărturarilor greci refugiați în Basarabia a fost promovată literatura și tradițiile culturii grecești în Basarabia, iar pregătirea intelectuală a elitei grecești a contribuit la valorificarea potențialului educativ și științific al regiunii. Multiplele acțiuni filantropice, organizate de greci pe teritoriul Basarabiei au determinat respectul pentru ei din partea populației autohtone.

3.2. Constituirea și activitatea asociațiilor revoluționare grecești din Basarabia

Oficial, se consideră că organizația „Filiki Eteria” a fost fondată în Odesa, în 1814, de către trei negustori – Nicolaus Scufos, Afanasie Țacalov și Emmanuil Xantos. Ea și-a propus drept scop să elibereze grecii de dominația otomană și să formeze un stat național grec liber. Mișcarea națională elenă a fost obiectul numeroaselor studii care au cercetat activitatea organizației grecești în anii 1814-1821 în sudul Imperiului Rus [76, p. 263]. Acțiunile eteriștilor pe teritoriul Basarabiei s-au desfășurat în alte circumstanțe, fiind stabilite următoarele etape în manifestările acestora: 1817-1820 și 1820-1821. Am folosit cele două perioade, având la bază următoarele considerente: consolidarea eforturilor grecești în Basarabia a avut loc mai târziu, limita de jos a constituit-o anul 1817. Prima etapă are la bază un amplu material documentar privind acțiunile eforturilor eteriste în orașele basarabene și accentuarea procesului de racolare a noilor membri. A doua etapă se caracterizează prin acțiunile întreprinse de Alexandru Ypsilanti la Ismail și Chișinău.

Eteria s-a consolidat prin susținerea tacită a autorităților ruse. Atitudinea conciliantă a autorităților ruse din Chișinău față de eteriști este consemnată în mai multe documente. Un exemplu, în

acest sens, ne oferă scrisoarea din 27 aprilie 1821 a eteristului M.Stratis către Xanthos, unde Stratis menționa că a fost invitat de către guvernatorul Inzov care i-a sugerat să fie mai prudenți: „[...] căutați să nu vă ațișiți atâta” [25, p. 185]. De asemenea, oficialul era nemulțumit că nu a fost informat de mișcarea eteriștilor și racolarea membrilor mișcării: „[...] împotriva ordinelor mele mijlociți plecarea pe ascuns a unor oameni” [25, p. 185]. Acest document arată că autoritățile ruse monitorizau situația din Basarabia și aveau toate pârghiile pentru a influența evoluția mișcării eteriste, mai mult chiar, erau în legătură strânsă cu liderii mișcării.

Acțiunile eteriștilor s-au desfășurat în așezările basarabene unde a existat o puternică comunitate elenă. Cele mai importante asociații revoluționare grecești s-au constituit în Chișinău și Ismail. În fruntea eforiei din Chișinău au fost Marinos Stratis și Ioan Macri [54, p. 273]. Importanța Chișinăului în organizarea insurecției eteriste este demonstrată de faptul că o parte din pregătirile operațiunilor militare au avut loc în orașul Chișinău. Anume aici a fost elaborat regulamentul militar al „Filiki Eteria” de către Nicolae Ypsilanti, pe data de 31 decembrie 1820. Acest document prevedea modul de implicare a grecilor din alte state în cauza comună sau modalitatea creării flotei militare grecești, menționându-se că racolarea marinarilor urma să aibă loc în Ismail și Odesa [55, p.284].

Rolul Chișinăului în planificarea insurecției este demonstrat și de corespondența eteristă. Semnalăm mai multe mesaje transmise din Chișinău, fapt ce ne conduce la gândul că această urbe a devenit un centru de monitorizare a acțiunilor eteriste. Din ianuarie 1821, Emanuil Xanthos preia conducerea corespondenței secrete, care lega Chișinăul de alte centre revoluționare ale grecilor. În același sens, menționăm și pregătirea documentelor de program, elaborate în Chișinău, cum ar fi redactarea de către Gheorghios Tipaldis a proclamației „În luptă pentru credință și patrie”, lansată la 22 februarie 1821 în Iași [82, p. 290].

Cea mai numeroasă eforie din Basarabia era concentrată în orașul Ismail. Importanța acestei urbe pentru eteriști a fost determinată de amplasarea sa geografică, precum și de prezența unei numeroase comunități grecești, ceea ce este dovedit de statisticile realizate la începutul secolului al XIX-lea. Aici a fost înregistrat și un important potențial de recrutare, fapt sesizat și de unii eteriști, cum ar fi cazul lui Gh. Papadopol Korfianos, negustor din Ismail, fratele comandantului flotei rusești de pe Dunăre, care s-a implicat activ în recrutarea voluntarilor și în colectarea donațiilor [82, p. 145].

În baza listelor eteriștelor racolați în Eterie, publicate de istoricul grec I.Filimon, constatăm că în Ismail au fost recrutați 37 de eteriști, o mobilizare masivă fiind înregistrată după 1819, fapt datorat pregătirii insurecției eteriste. Dintre eteriștii din Ismail îi menționăm pe Apostolachus Ioanis, Iatros Panaghiotis, Depastis Hristoforos, Cliris Ghiorghios, Sideris Ghiorghios. Racolările erau efectuate prin intermediul eteriștilor D.I. Calamatiano, D. Radiadis, G. Papandopol Korfianos. Orașul Ismail servea drept zonă de tranzit a armamentului și a voluntarilor. În acest context, amplasarea Basarabiei la hotar

cu Imperiul Otoman a condiționat ca eteriștii să utilizeze acest teritoriu în pregătirile pentru insurecția grecească. Importanța acțiunilor întreprinse de eteriști în Basarabia ne permite să plasăm aceste orașe basarabene alături de Odesa, ca piloni în organizarea mișcării eteriste [36].

3.3. Soarta populației grecești din Basarabia după eșecul acțiunilor eteriste din 1821

Dezavuarea oficială de către autoritățile ruse a mișcării eteriste din Principatele Române în 1821 a încurajat intervenția militară turcească, ceea ce a dus la înăbușirea insurecției eteriste. Aceste evenimente au avut repercusiuni și asupra Basarabiei, din punct de vedere demografic și politic. Aspectul demografic s-a manifestat prin pătrunderea unui număr mare de refugiați pe teritoriul Basarabiei. Din punct de vedere politic, autoritățile ruse au depus eforturi susținute pentru a crea cadrul legal al statutului refugiaților și al foștilor eteriști. De asemenea, afluxul de refugiați a favorizat pătrunderea unor însemnate elemente alogene în spațiul dintre Prut și Nistru.

Pătrunderea refugiaților pe teritoriul Basarabiei a fost stimulată de autoritățile ruse. În acest sens, menționăm nota ministrului de externe I. Capo d'Istria către generalul I.N. Inzov, în care se releva: „locuitorilor din Principate li se va permite să intre pe teritoriul Imperiului, dacă doresc să-și găsească refugiu în Rusia, din cauza tulburărilor și pericolului din țara lor” [43, p.164]. În ce privește numărul total al refugiaților stabiliți pe teritoriul Basarabiei, datele sunt confuze. În raportul lui I.N. Inzov din februarie 1823 către ministrul Instrucțiunii Publice A.N. Golițan se menționa că, din martie până în septembrie 1821, în Basarabia s-au stabilit peste 40.000 de persoane de diferite etnii și categorii sociale [57, p. 157], cifre care nu pot fi confirmate, din lipsa unor informații statistice complexe în Basarabia pentru anul 1821.

Analizând datele documentare, am stabilit că procesul migraționist în Basarabia nu a fost uniform, convențional, putem evidenția câteva etape ale migrației grecești în Basarabia: martie – iulie 1821, iulie 1821 – 1822, 1822 – 1829.

Prima etapă vizează desfășurarea acțiunilor eteriste în Țările Române și se caracterizează prin accentuarea fluxului de refugiați greci către Basarabia, acțiuni alimentate de frica presiunilor turcești. Intensificarea fluxului de refugiați greci este sesizabilă din martie 1821, punctul culminant atingându-se în lunile mai – iunie. Se finalizează perioada cu ocuparea Țărilor Române de către armatele turcești. Numărul mare de refugiați poate fi explicat prin faptul ca mulți eteriști și-au evacuat familiile în Basarabia, cum este cazul lui Iordache Olimpioto, care cerea, pe data de 25 mai 1821, lui Hadji Ianuș să ajute pe soția sa Stana și pe copiii săi ca să ajungă în Basarabia [25, p.192].

A doua perioadă este marcată de ocupația turcească, ce a durat până în 1822. Se caracterizează printr-un control al graniței de către autoritățile otomane și prin promovarea unei politici de stopare a

fluxului grecesc din Imperiu. Cu toate acestea, migrația grecească a continuat prin următoarele filiere: traversarea ilegală a hotarului, calea maritimă și prin filiera Imperiului Austriac.

A treia etapă demarează odată cu retragerea trupelor otomane din Principate și cu revenirea la domniile pământene, ceea ce a dus la normalizarea fluxurilor migraționiste pe Prut. În ce privește migrația grecilor, evidențiem două elemente definitorii. Migrația către Basarabia avea două motive, printre care dorința membrilor diasporei grecești de a-și întregi familia, ceea ce însemna venirea rudelor din diverse părți ale Imperiului Otoman către Basarabia.

În baza datelor documentare, noi am stabilit următoarele categorii de refugiați greci: participanți activi la evenimentele eteriste, în registrele vamale ei fiind însemnați ca eteriști; membri ai familiilor acestora sau rude apropiate care i-au însoțit; etnici greci de pe teritoriul Imperiului Otoman; funcționari de stat de pe lângă curțile domnitorilor fanarioți; clerici de origine greacă.

Această diferențiere a fost sesizată și în politicile autorităților ruse, care au elaborat acțiuni politico-juridice față de comunitatea greacă. Primordial, au fost susținuți membrii familiilor fanariote din Principate, înalți dregători greci de la curtea Domnească, precum și clericii greci. Aceste categorii de acțiuni au fost dictate de interesele autorităților ruse de a-și crea o imagine pozitivă în fața elitei grecești, având ca miză crearea unei poziții pro-ruse în cadrul comunității grecești.

Pentru soluționarea problemei refugiaților greci, autoritățile ruse au elaborat un program care vizează antrenarea refugiaților greci în câmpul muncii. Programul prevedea angajarea grecilor din categoria socială inferioară, în funcție de activitatea profesională [32, p. 108-115].

Susținerea financiară a refugiaților greci s-a efectuat prin fondarea Comisiilor de ajutoare grecești, care, în fond, s-au transformat într-un instrument de monitorizare a refugiaților. Această teză o argumentăm prin următoarele aspecte: pe parcursul anului 1821, au fost desființate toate asociațiile filantropice grecești, iar Comitetul de răscumpărare a prizonierilor de pe insulele grecești a fost înglobat în Comisa Grecească. De asemenea, un alt argument ar fi desemnarea în fruntea comisiei a funcționarilor ruși din instituțiile de forță, precum și elaborarea registrelor de evidență a refugiaților greci și oferirea acestor informații instituțiilor de poliție, inclusiv monitorizarea deplasării membrilor comunității grecești pe teritoriul Basarabiei sau a plecării acestora peste hotare.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Analiza documentelor inedite de arhivă, precum și a celor publicate, dar și prelucrarea datelor istoriografice și a altor izvoare cu privire la istoria etnicilor greci din Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea ne-au permis formularea unor **concluzii**:

1. Analiza lucrărilor accesibile cu referire la tema pe care am investigat-o demonstrează că nu există o lucrare complexă ce ar reflecta evoluția comunității grecești din Basarabia, inclusiv influența regimului imperial asupra statutului și percepției etnicilor greci în acest spațiu.

2. Au fost identificate regiunile și localitățile din Basarabia unde s-au stabilit etnicii greci. Repartizarea acestora nu era uniformă pe tot teritoriul provinciei. În plan geografic, am sesizat că cei mai mulți sunt localizați la sud, după care urmează centrul, apoi un număr mai mic – la nordul Basarabiei. Concentrarea grecilor în regiunile de sud poate fi explicată prin existența unor oportunități economice, determinate de ieșirea la Marea Neagră și prin prezența orașelor-porturi Ismail, Reni, Chilia și Akkerman. Totodată, strămutările de populație, întreprinse de autoritățile ruse, și apoi colonizarea teritoriilor respective cu elemente alogene au creat un teren favorabil pentru dominarea grecilor în anumite ramuri ale comerțului. Nu în ultimul rând, este de menționat apropierea de orașul-port Odesa, în care regăsim o comunitate grecească numeroasă, care, la rândul său, a influențat regiunile de sud ale Basarabiei. Orașul Chișinău, capitala Basarabiei, devine tot mai atractiv pentru greci prin prezența mai multor căi comerciale ce tranzitau regiunea. Grecii s-au stabilit atât în așezări urbane, cât și în cele rurale, majoritatea din ei preferând orașele, datorită ocupațiilor lor și practicării comerțului.

3. Politica protecționistă rusă față de grecii din Basarabia s-a manifestat în următoarele domenii: 1) comercial-fiscal, care s-a caracterizat prin stimularea alogenilor, inclusiv a grecilor, în comerțul basarabean; 2) al politicii funciare, prin care autoritățile ruse au oferit elitei nobiliare grecești loturi de pământ în această regiune; 3) politico-administrativ, prin promovarea etnicilor greci ca funcționari în instituțiile publice locale și centrale; 4) educațional-cultural, prin oferirea posibilității comunității grecești să-și publice lucrări în limba greacă și să promoveze cultura și tradițiile grecești. Statutul privilegiat al grecilor în Basarabia a fost determinat primordial de factorul politic, manifestat prin politica expansionistă a Imperiului Rus în Sud-Estul Europei, susținerea elementului grec din Basarabia devenind o pârghie în consolidarea poziției Rusiei în Balcani.

4. Structura comunității grecești din Basarabia se deosebea de cea a comunităților conaționaliilor lor din alte regiuni ale Imperiului Rus. Elementul definitiv l-a constituit simbioza următoarelor elemente: greci românizați din Principatele Române, greci rusificați din Imperiul Rus, greci refugiați în Basarabia din cauze politice, migranți transdanubieni grecizați.

5. Comunitatea greacă și-a lăsat amprenta în activitatea comercială din Basarabia. Activitatea comercială a grecilor a fost diversificată, însă predomina comerțul cu vin și produse de panificație. Constituirea elitei negustorești grecești a fost confirmată de rapoartele autorităților polițienești prin menționarea activității negustorilor supuși ruși și străini de origine greacă. Pătrunderea unui număr însemnat de negustori greci din regiunile Imperiului Rus, îndeosebi din Odesa și Nejin, poate fi explicată prin includerea Basarabiei în circuitul economic al Imperiului. Apropierea geografică cu porto-franco Odesa, unde exista o semnificativă elită comercială grecească, a influențat comunitățile grecești din sudul Basarabiei, îndeosebi pe cele din orașele Ismail, Reni și Akkerman.

În rândul negustorilor străini de origine greacă predomină supușii otomani. Interesul acestora față de Basarabia a fost determinat de păstrarea, până în anul 1828, a statutului de autonomie limitată și provizorie pentru Basarabia. Au fost modificate privilegiile și înlesnirile oferite de autoritățile ruse, inclusiv dreptul de a exporta mărfuri din Basarabia în guberniile Rusiei, fără plata taxei vamale. Pe lângă activitatea comercială, etnicii greci se manifestă și în breasla meșteșugarilor, având următoarele îndeletniciri: croitori, brutari, cizmari etc.

6. La începutul secolului al XIX-lea, numărul grecilor din Basarabia a variat între 2000 și 3000 de persoane, imigrarea lor fiind determinată de factorul politic și economic. Factorul politic a fost influențat de acțiunile Imperiului Otoman, de represiunile față de creștini. Mulți greci s-au refugiat în Imperiul Rus, acesta asumându-și rolul de protector al ortodoxiei, punct strategic al politicii de stat. Factorul economic s-a manifestat prin perspectivele economice create pentru negustorii străini din Basarabia, realități de care s-au folosit și negustorii greci.

7. În perioada cronologică cercetată au fost identificate 3 etape de imigrare a grecilor în Basarabia:

Prima etapă cuprinde sfârșitul secolului al XVIII-lea până la anexarea Basarabiei la Imperiul Rus în anul 1812. Consecințele evenimentelor din această perioadă sunt fundamentale pentru realitățile etno-demografice, ce au demarat în Basarabia după anul 1812, când are loc diminuarea numărului de etnici greci în Chilia și Tighina, din cauza ostilităților ruso-otomane și a politicii migraționiste promovate de Imperiul Rus. În schimb, se consolidează poziția comunităților grecești din ținutul Ismail și Akkerman.

Mulți reprezentanți ai etniei grecești se vor stabili în Novorosia, constituind comunități puternice, care vor întări și poziția grecilor din Basarabia.

A doua etapă cuprinde anii 1812-1821. Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, în anul 1812, a contribuit la creșterea numărului grecilor în Basarabia, proces favorizat de politica migraționistă, promovată de autoritățile imperiale ruse. Prezența grecilor devine vizibilă, îndeosebi, în cele mai mari centre urbane, ei fiind atrași de perspectivele economice apărute în acea perioadă. Colonizarea sudului

Basarabiei a determinat stabilirea grecilor și în localitățile rurale, conlocuind aici, de cele mai multe ori, cu coloniștii bulgari. Ponderea acestora ar fi constituit circa 600 de familii. Comunitatea greacă reușește să ocupe un loc important în viața economică a Basarabiei printr-un număr considerabil de negustori, arendași și antreprenori. Pe lângă grecii veniți din Imperiul Otoman, crește și numărul grecilor imigranți din Imperiul Rus. Drept argument servesc tranzacțiile funciare din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Printre acei care procură loturi de pământ în Basarabia se atestă și negustori originari din Odesa sau din alte regiuni ale Novorosiei.

A treia etapă – 1821-1829 – demarează odată cu eșecul mișcării eteriste în Principatele Române, fapt ce a condus la o nouă amplificare a migrației grecești în Basarabia. Pătrunderea refugiaților în Basarabia a avut loc pe două căi: maritimă și terestră, prin filiera cărora au trecut peste 3000 de eteriști, cota etnicilor greci constituind circa 50%. În rândul refugiaților regăsim și familiile eteriștilor sau rudele apropiate, care i-au însoțit, funcționari de stat de origine greacă de pe lângă curțile domnilor fanarioți, clerici de origine greacă. Retragerea trupelor otomane din Principatele Române, în 1822, și revenirea la domniile pământene au condus la normalizarea fluxurilor migraționiste pe Prut, ceea ce a contribuit la diminuarea elementului grec pe teritoriul Basarabiei. Numărul acestora se statornicește în urma evenimentelor din anii 1828-1829. Suprimarea autonomiei limitate și provizorii a Basarabiei, în 1828, și semnarea *Tratatului de Pace de la Adrianopol* în 1829, au modificat statutul politico-juridic al grecilor, ceea ce a influențat și migrația etnicilor greci către Basarabia. Modificările au fost determinate și de schimbarea politicii autorităților ruse față de greci, fiind suprimată poziția protectoare față de reprezentanții acestei etnii, ceea ce a diminuat din fluxurile migraționiste grecești în Imperiul Rus. De asemenea, declararea Greciei drept stat independent a făcut ca Imperiul Rus să-și piardă din statutul de protector al ortodoxiei grecești.

8. Prin intermediul cărturarilor greci refugiați în Basarabia a fost promovată literatura și tradițiile culturii grecești în Basarabia, iar pregătirea intelectuală a elitei grecești a contribuit la valorificarea potențialului educativ și științific al regiunii

9. Importanța Basarabiei în desfășurarea insurecției eteriste s-a manifestat prin următoarele acțiuni: fondarea Eforiilor grecești în orașele basarabene (Reni, Ismail, Chișinău, Akkerman); racolarea noilor membri ai eteriei atât din rândul etnicilor greci, cât și din reprezentanți ai altor etnii, proces ce s-a intensificat din anul 1817. Cele mai masive racolări au fost atestate în anul 1820; acumularea resurselor financiare de subvenționare a mișcării eteriste; transformarea teritoriului pruto-nistean în zonă de tranzit a eteriștilor către Principatele Române.

10. Politica autorităților ruse față de refugiații greci după evenimentele din 1821 s-a manifestat prin lichidarea asociațiilor grecești, prin instituirea unui control riguros de evidență a refugiaților și a foștilor eteriști, acțiuni întreprinse cu scopul prevenirii unor manifestații revoluționare. De asemenea,

au fost demarate acțiuni filantropice, al căror scop era ameliorarea situației precare a refugiaților greci din Basarabia. Prin mobilizarea membrilor comunității grecești sub patronatul autorităților ruse s-a urmărit constituirea Comisiei grecești, care dirija repartizarea resurselor financiare pentru refugiații greci.

11. Limitele rezultatelor obținute s-au raportat la sursele documentare valorificate în Republica Moldova și Ucraina, din această perspectivă, urmează să fi valorificată mai amănunțit arhiva din Odesa și arhivele din Grecia.

Recomandări:

1. Extinderea cadrului cronologic până la 1918, în scopul sesizării evoluției comunității grecești pe parcursul secolului al XIX-lea – atât în Basarabia, cât și în guberniile limitrofe.
2. Continuarea cercetărilor privind statutul nobilimii de origine greacă din Basarabia.
3. Valorificarea materialului cu referire la activitatea clericilor greci pe teritoriul Basarabiei.
4. Determinarea rolului burgheziei comerciale grecești în evoluția relațiilor capitaliste în Basarabia în secolul al XIX-lea.

BIBLIOGRAFIE

I. Surse de arhivă

1. Arhiva din Ismail, F. 1 (Duma orășenească din Akkerman), d. 4, 51, 52, 83, 122, 353, 446;
2. ANRM, F. 2 (Cancelaria guvernatorului Basarabiei, 1812-1917), inv. 1, d. 2,772, 1342, 1095, 904, 831, 768, 752, 725, 697, 1310, 766, 21, 930, 1183, 245, 7573, 80, 1211.
3. ANRM, F. 5 (Guvernul regiunii Basarabia, 1813-1828), inv. 1, d. 495, 1199; inv. 2, d.439, 679, 555, 679, 606, 700, 743, 442; inv. 3, d. 1, 244, 186, 747, 474, 413.
4. ANRM, F. 17 (Cancelaria rezidentului plenipotențiar al regiunii Basarabia, 1816-1828), inv. 1, d. 204, 155, 151, 157, 213, 209, 160, 161, 194, 216, 152A, 119.
5. ANRM, F. 37 (Judecătoria civilă regională din Basarabia, 1818-1869), inv. 1 d. 477, 555, 709, 608, 558.
6. ANRM, F. 38 (Judecătoria penală regională din Basarabia, 1818-1869), inv. 1, d. 246.
7. ANRM, F. 75 (Duma orășenească din Chișinău, 1817-1915), inv. 1 d. 105, 160, 267, 426, 222, 554, 124, 331.
8. ANRM, F. 88 (Adunarea Deputaților Nobilimii din gubernia Basarabia, 1822-1917), inv. 1 d. 817, 30, 240, 225, 443, 1230, 238, 306, 63, 98, 100; inv. 2, d. 355, 323.
9. ANRM, F. 450 (Comisia greacă din Chișinău de ajutorare a imigranților, 1824-1831), inv. 1, d. 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10,13.
10. ANRM, F. 733 (Dicasteria Duhovnicească a Exarhatului Moldovei și Valahiei, 1808-1812), inv. 1, d.395.

Lucrări generale și specializate (română, rusă, franceză, greacă, ucraineană)

În limba română:

11. ARBURE, Z. Basarabia în secolul al XIX-lea. București: Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, 1899. 790 p.
12. *Basarabia în „Colecția completă a legilor Imperiului Rus”*, Vol. I. Documente extrase din colecția I: (1649-1825), Chișinău, 2017, 784 p. ISBN 978-9975-4206-6-2

13. *Basarabia în „Colecția completă a legilor Imperiului Rus”*, Vol. II. Documente extrase din colecția II: (1825 - 1838), Chișinău, 2018, 594 p. ISBN 978-9975-3254-0-0
14. BEZVICONI, Gh. Pe moșia Carastati. În: *Bezviconi Gh. Profiluri de ieri și de azi*. Articole. București: Editura Librăriei Universitare I. Cărbăș, 1943, p.127-131.
15. BEZVICONI, Gh. *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nitru*. Vol II, București, 1943, 320 p.
16. BOLDUR, A. *Contribuții la studiul Istoriei Românilor. Istoria Basarabiei sub dominațiunea rusească (1812-1918)*. Politica. Ideologia. Administrația. Vol.III. Chișinău: Tiparul Moldovenesc, 1940, 218 p.
17. CERETEU, I. Difuzarea cărții românești vechi în estul Moldovei în primele trei decenii ale secolului al XIX-lea. În: *Studia Universitatis Moldaviae*. Nr 4 Seria „Științe umanistice” Chișinău, 2018, pp. 90-99. ISSN 1811-2668
18. CERETEU, I. Destine marcate de Eterie și mobilități umane în Moldova (anii 20 ai secolului al XIX-lea). În: *Societatea medievală și modernă a românilor: în onoarea lui Demir Dragnev la 85 ani*. București: Ed: Academiei Române, 2021, p. 245-248. ISBN 978-973-27-3430-8.
19. CORLĂTENU-GRANCIUC, S. Din istoria activității „Comisiei grecești din Chișinău (1824-1831). În: *Cultură și Politică în sud-estul Europei(sec.XV-XX)* Chișinău: USM, 2011, p. 66-87. ISBN 978-9975-71-157-9
20. CORNEA, S. Instituirea forțată a sistemului de administrare provizorie a Basarabiei în primii ani ai ocupației rusești (1812-1816). În: *200 ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Țarist*. Materialele Simpozionului științific internațional. Cahul, 2012, p.102-129. ISBN 978-9975-914-74-1
21. COSTĂCHESCU, M. *Satul și târgul Telinești: Schiță istorică*. Iași: Viața Românească, 1930, 80 p.
22. CRIHAN, A. *Drepturile românilor asupra Basarabiei după unele surse rusești*, București: Ed. Eminescu, 1995, 148 p. ISBN 973-22-0425-7
23. DANILOV, M. Manuscrisul basarabean al lui Ange Bally în contextul unei epoci de cenzură (secolul al XIX-lea). În: *Istorie și cultură*. 20 noiembrie 2018, Chișinău, 2018, p. 494-512. ISBN 978-9975-3283-6-4.
24. DANILOV, M. *Carte și cenzură în Basarabia (1812-1917)*. Chișinău, 2018, 400 p. ISBN 978-9975-60-285-3
25. *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821. Eteria în principatele Române*. Vol. IV. Sub redacția Andrei Oțetea, Nichita Adăniloiaie, Nestor Camariano, Sava Iancovici etc. București: Ed. Academiei Republicii Populare Române, 1960, 351 p.
26. DUMINICA, Iv. *Coloniile bulgarilor în Basarabia (1774-1856)*, Chișinău, 2017, 384 p. ISBN 978-9975-139-4
27. EMILCIUC, A. Afacerile funciare ale supușilor străini în Basarabia (1812-1860), În: *Anuarul Institutului de Istorie*. Chișinău, 2017, p.195-209. ISSN 2345-1939
28. EMILCIUC, E *Basarabia în procesul de integrare a Imperiului Rus în sistemul comerțului european (1812 - anii '60 ai sec. al XIX-lea)*, Chișinău: Lexon Prim, 2021, 756 p. ISBN 978-9975-3291-7-0
29. GHERASIM, C. Dinamica și structura etnică a nobilimii din Basarabia în secolul al XIX-lea. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Umanistice)*, 2017, nr. 10 (110), p. 140-158. ISSN 1811-2668
30. GUMENĂI, I. Componenta etnică și confesională a Basarabiei în anul 1828. În: *Românii din afara graniței țării. Iași -Chișinău: legături istorice*. Iași, 2008, p.150-158. ISBN 978-973-152-092-6
31. GURIE, Arhiepiscopul, Cîteva extrase din arhiva despre școlile bisericești în Basarabia înaintea anexării ei de către Rusia. În: *Revista Societății Istorico - Arheologice Bisericești din Chișinău*, vol XIII, Chișinău: Tipografia Eparhială, 1921, p. 62-65.
32. **HARABARA, V.** Politica autorităților țariste față de refugiații greci din Basarabia în anii 1821-1829. În: *Revista de istorie a Moldovei*, nr. 3-4 (83-84)/2010, Chișinău, 2010, p. 108-115; ISBN 0236-3100
33. **HARABARA, V.** Elementul grec în instituțiile administrației publice ale Basarabiei la începutul secolului al XIX-lea. În: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria: Științe umanistice*, Chișinău, 2018, nr. 10(120) p. 65-69; ISSN 1811-2668
34. **HARABARA, V.** Statutul populației grecești din Basarabia în primele decenii după anexare (1812-1828). În: *Studia Universitatis Moldaviae. Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova. Seria Științe umanistice*, nr. 4(134), Chișinău, 2020, p. 131-140; ISSN 1811-2668
35. **HARABARA, V.** Antrenarea populației grecești în viața culturală a Basarabiei (1812- 1828). În: *Studia Universitatis Moldaviae. Seria Științe umanistice*, nr. 4(144), Chișinău,2021, p. 14-22. ISSN 1811-2668
36. **HARABARA, V.** Activitatea organizației Filiki Eteria în Basarabia în anii 1814-1821. În *oglină istoriei: de la medieval la contemporan. In honorem profesor Valentin Tomuleț*. Chișinău 2022. p. 396-408. ISBN 978-9975-62-465-7.
37. IORGA, N. Pagini despre Basarabia de astăzi. Vești din Basarabia. În: *Basarabia Română*. Antologie de Florin Rotaru. București: Semne,1996, p.44-53
38. MISCHEVCA, Vl. Constantin Moruzi, domn al Moldovei. În: *Revista de istorie al Moldovei*, Chișinău, 2003, nr.3-4, p.63- 74. ISBN 0236-3100
39. MISCHEVCA, Vl. Familia Ypsilanti – emigranți politici în Rusia (1807-1816) în: *Eteria în Principatele Române (1821). 200 de ani de la începutul mișcării de eliberare a Greciei* (Materialele conferinței internaționale: Iași, 27 februarie 2021), / coordonator: Sorin Iftimi. București, 2021, p. 55-92. ISBN 978-606-9013-24-3.
40. NISTOR, I. Populația Basarabiei 1812-1818. În: *Arhiva pentru știință și reformă socială*, 1919, nr.1, pp.86-96.

41. POȘTARENCU, D. *Contribuții la istoria modernă a Basarabiei, vol. II*, Chișinău: Grafema Libris, 2009, 136 p. ISBN 978-9975-78-735-2
 42. POȘTARENCU, D. *Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă*. Chișinău: CPUSM, 2012, 546 p. ISBN 978-9975-71-322-1.
 43. *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*, București: Ed. Academia Republicii Socialiste România, 1980, 495 p.
 44. ROLER, M. Conceptualizarea termenului și fenomenului diasporei. În: *Moldoscopie*, Chișinău, 2012, nr. 1, p.10-16 ISSN 1812-2566
 45. TOMESCU, C. Cartografia Basarabiei la 1817, Ținutul Hotinului. În: *Revista societății istorico-arheologice bisericești din Chișinău*, vol. XVIII. Chișinău, 1928, p. 5-50.
 46. TOMESCU, C. *Cartografia Basarabiei la 1820, 127 sate din Ținutul Orheiului*. Chișinău, 1931, 60 p.
 47. TOMULEȚ, V. *Politica comercial-vamală a țarismului în Basarabia (1812-1830). Documente inedite din arhivele Rusiei, Ucrainei, Republicii Moldova*, Chișinău: CEP USM, 2002. 423 p. ISBN 9975-70-118-3
 48. TOMULEȚ, V. Geneza burgheziei basarabene sau cum au fost ratate posibilitățile constituirii unei burghezii comercial-industriale naționale în Basarabia (1812-1868). În: *Akademios*, Revista de știință, inovare, cultură și artă, nr. 3, Chișinău, 2015, p. 107-114. ISSN 1857-0461
 49. TOMULEȚ, V. Contribuția negustorilor basarabeni la instituirea judecătoriilor comerciale din Basarabia. În: *Analele științifice ale USM. Științe socioumaniste*, 2001, vol. II, p. 278 – 298.
 50. TOMULEȚ, V. *Cronica protestelor și revendicărilor populației din Basarabia (1812-1828)* (În baza documentelor depozitate în Fondul 2 „Cancelaria guvernatorului Basarabiei”). Chișinău: CEP USM, 2007, vol. II, 404 p. ISBN 978-9975-70-451-9
 51. TOMULEȚ, V., BIVOL, V. Reprezentanți ai elitei burgheze din Basarabia: negustorul grec Pantelei Sinadino (anii “30-“50 ai sec. al XIX-lea). În: *Tyrageia. Istorie. Muzeologie. Anuarul Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Serie nouă. Vol. VII (XXII), nr. 2*, Chișinău, 2013, p. 157-166. ISSN 1857-0240
 52. TOMULEȚ, V. Schimbări în structura socială și impunerea fiscală a populației din Basarabia în primele decenii după anexarea ei la Imperiul Rus. În: *Promemoria. Revista Institutului de Istorie Socială. Volumul II*, Chișinău, 2012, nr.3, p. 7-36. ISSN 1857-3843
 53. UNGUREANU, C. *Populația Bucovinei și Basarabiei sub stăpâniri străine: (1774/1812-1918)*. Suceava: Ed. Karl A. Romstorfer, 2020, 588 p. ISBN 978-606-8698-42-7
 54. XODILOS, A. Progresul Societății Prietenilor în revoluție. În: *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821. Eteria în principatele Române. Vol. IV. Sub redacția Andrei Oțetea, Nichita Adăniloiaie, Nestor Camariano, Sava Iancovici etc.* București : Ed. Academiei Republicii Populare Române, 1960, 276-327 p.
- Literatura în limba rusă.**
55. АРШ, Г. *Этеристское движение в России, освободительная борьба греческого народа в начале XIX в. и русско-греческие связи*. Москва: Наука, 1970. 371 с.
 56. ЖУКОВ, В. *Города Бессарабии (1812-1861): (Очерки соц.-экон. развития)*. Кишинев, Картя Молдовеняскэ, 1964, 252 с.
 57. ИОВВА И.Ф. *Передовая Россия и общественно-политическое движение в Молдавии (первая половина XIX в.)*, Кишинев: Штиинца, 1986, 260 с.
 58. *История Молдавии: Документы и материалы. Т. 2: Устройство задунайских переселенцев в Бессарабии и деятельность А.П. Юшневского: Сб. документов. Сост : К.П. Крыжановская, Е.М. Руссев, Гл. ред.: Я.С. Гросул. Кишинев: Гос. Изд. Молдавии, 1957, 671 с.*
 59. *История Молдавии: Документы и материалы. Т. 3: Положение крестьян и крестьянское движение в Бессарабии (1812-1861 годы): Сб. документов: Ч. 2, Кишинев: Изд-во ЦК КП Молдавии, 1969, 690 с.*
 60. КРУПЕНСКИЙ А. *Краткий очерк о Бессарабском дворянстве (1812–1912)*. СПб, 1912, 174 с.
 61. КУНИЦКИЙ, П. *Краткое статистическое описание заднеэстровской области присоединенной к России по мирному трактату, заключенному с Портою Оттоманскою в Бухаресте 1812 года*. СПб, 1913, 32 с.
 62. МЕЩЕРЮК, И. *Антикрепостническая борьба гагаузов и болгар. Бессарабии 1812 – 1820*. Кишинев: Штиинца, 1957. 115 с.
 63. МЕЩЕРЮК, И. *Переселение болгар в южную Бессарабию 1828-1834 гг.* Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1965, 213 с.
 64. МУНТЕАН М. Экономическое развитие дореформенной Бессарабии. În: *Ученые записки Кишиневского ун-та, Кишинев, 1971, т. 117 (Ист.), с. 3-385;*
 65. ОГАНЯН, Л. *Общественное движение в Бессарабии в первой четверти XIX века*. Кишинев, 1974, 164 с.
 66. *Полное Собрание Законов Российской Империи. Собрание первое (1649-1825)*, СПб Типография Второго Отделения Собственной Его Императорскаго Величества, 1830.
 67. *Полное Собрание Законов Российской Империи. Собрание второе (1825-1881)*. СПб Типография Второго Отделение Собственной Его Императорскаго Величества, 1830-1885.
 68. ПОПРУЖЕНКО, М. Из материалов по истории славянских колоний в России. В: *Записки Императорского Одесского Общества Истории Древностей*. Одесса, 1910, т. XXVIII, с. 1-34.

69. Роспись землевладения и сословного строя населения Бессарабии по данным *переписи* 1817 год. În: *Труды Бессарабской Губернской Ученой Архивной Комиссии*, Кишинев, под ред. И.Н. Халиппы 1907, том III, с. 3-230.
70. СВИНЬИН, П. Описание Бессарабской облости в 1816 г. В: *Записки Одесского Общества Истории и Древности*. Одесса, 1867, Т. 6, с.175-320.
71. *Свод законов Российской империи*. Т. IX, ч. 2. СПб.: Тип. Второго отделения Собственной Е.И.В. Канцелярии, 1835. 591 с
72. СКАЛЬКОВСКИЙ, А. *Болгарские колонии в Бессарабии и Новороссийском крае. Статистический очерк*. Апалон Александрович Скальковский. Одесса: типография Т. Неймана и Ко., 1848, 156 с.
73. *Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой или Буджака*. Аккерман, 1899,
74. ХАЛИППА, И. Восточные святители, нашедшие пристанище в пределах Кишиневской епархии среди смут греческого возстания 1821—1828гг. В: *Труды Бессарабской Губернской Ученой комиссии*, Том 1., Кишинев, 1900 г .

Literatura în limba ucraïneană.

75. *Етеристи в Бессарабії, 1821-1823". Збірник документів*. Автор-упорядник Лілія Білоусова. Наукова ред. Ірина Матяш, Одеса, 2020, 672 с. ISBN 978-617-7711-60-4
76. ТЕРЕНТЬЄВА, Н. *Таємне грецьке товариство "Філікі Етерія": організаційний та політико-ідеологічний центр підготовки грецької революції 1821-1829*. Київ. : Ін-т історії України НАН України, 2005, 352 с.

Literatura în limba franceză:

77. СІОБАНУ, ŞТ. La Bessarabie: sa population-son passé, sa culture. Académie Roumaine. Études et recherches XIII, Bucureşti, 1941, 143 p. ISSN 1220-5052
78. ІОРГА, N. Genealogies de boïars et officiers roumains de Bessarabie. În: *Revue Historique du sud-est européen*, vol. XVII, n7-9, juillet-septembre 1940, p. 209-211.
79. TSIRPANLIS ZACHARIAS N. Mémoires et rapports de Jean Capodistrias (1809-1822) : (problèmes et recherche) În: *Balkan Studies. Thessaloniki*, Vol 19, No 1, 1978, p. 3-32.

Literatura în limba greacă:

80. ΞΑΝΘΟΥ, ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ. *Απομνημονεύματα περί της Φιλικής Εταιρίας*. Τ. 9, Αθήναι : Εκ του Τυπογραφείου Α. Γκαρπολά, 1956, 396 p. Disponibil: <http://anemi.lib.uoc.gr/>
81. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ,Σ. *Φιλική εταιρεία*. Εν Οδησσώ :1909, 288 p. Disponibil: <http://anemi.lib.uoc.gr/>
82. ΦΙΛΗΜΩΝ, ΙΩΑΝΝΗΣ. *Δοκίμιον ιστορικών περί της Ελληνικής Επαναστάσεως*. Αθήναι : Τύποις Π. Σούτσα και Α. Κτενά, 1859-1861, τ. 3, 484 p. Disponibil. <http://anemi.lib.uoc>.

ADNOTARE

Harabara Valeriu, „Comunitatea greacă din Basarabia în anii 1812-1829”, teză de doctor în istorie, Chișinău, 2023

Structura tezei: Introducere, trei capitole, Concluzii generale și recomandări, Bibliografie alcătuită din 334 de titluri, 154 de pagini de text de bază, 11 tabele. Rezultatele obținute sunt publicate în 16 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: comunitate, Basarabia, Imperiul Rus, Eterie, colonizare, greci, politică protecționistă, negustor, refugiat, statut politic.

Domeniul de studiu: Istoria Românilor.

Scopul lucrării constă în studierea complexă a evoluției comunității grecești prin abordarea cauzelor stabilirii grecilor pe teritoriul Basarabiei, precum și analiza proceselor de dezvoltare socială, economică, și culturală a grecilor din Basarabia în perioada dintre anii 1812-1829.

Obiectivele lucrării rezidă în: studierea și interpretarea surselor și a istoriografiei accesibile referitoare la subiectele vizate în cercetare; enunțarea cauzelor care au generat stabilirea grecilor în Basarabia; identificarea principalelor centre de localizare a comunității grecești din Basarabia; stabilirea etapelor de bază ale emigrării grecilor în Basarabia; studierea vieții social-economice a grecilor în perioada 1812-1829; identificarea factorilor care au condus la constituirea unei poziții preferențiale a comunității grecești din Basarabia în comparație cu alte etnii alogene; stabilirea rolului comunității grecești în evoluția societății basarabene; relevarea rolului grecilor din Basarabia în organizarea mișcării eteriste din anul 1821; examinarea politicii promovate de Imperiul Rus față de refugiații greci din Basarabia după eșecul acțiunilor eteriste din anul 1821.

Noutatea și originalitatea științifică a tezei rezidă în analiza surselor de arhivă și a celor publicate cu referire la așezarea comunității grecești din Basarabia. Studiul pe care îl propunem contribuie la întregirea imaginii etniei grecești în contextul minorităților naționale ale Basarabiei, precum și al politicii promovate de Imperiul Rus față de această etnie în perioada vizată.

Problema științifică soluționată a tezei rezidă în analiza surselor de arhivă și a celor publicate cu referire la așezarea comunității grecești din Basarabia. Studiul pe care îl propunem contribuie la întregirea imaginii etniei grecești în contextul minorităților naționale ale Basarabiei, precum și al politicii promovate de Imperiul Rus față de această etnie în perioada vizată.

Valoarea teoretică a lucrării reiese din studierea evoluției demografice, social-economice și culturale a comunității grecești din Basarabia, în contextul politicii de colonizare a spațiului pruto-nistean la începutul secolului al XIX-lea. Rezultatele obținute vor permite stabilirea unor noi viziuni cu referire la politica administrației ruse față de comunitatea greacă.

Valoarea aplicativă a lucrării se manifestă în valorificarea documentelor de arhivă și a altor surse istorice accesibile cu referire la comunitatea greacă din Basarabia. Rezultatele cercetării pot servi la elaborarea studiilor științifice, a manualelor pentru învățământul liceal și universitar în compartimentele referitoare la structura etnică a istoriei Basarabiei în perioada dominației ruse din anii 1812-1829.

Implementarea rezultatelor științifice. Informația din teză poate fi aplicată în cadrul lecțiilor de istorie din învățământul superior și cel liceal pentru completarea materialului privind istoria etno-demografică a Basarabiei la începutul secolului al XIX-lea.

АННОТАЦИЯ

Харабара Валериу, «Греческая община Бессарабии в 1812-1829 гг.», кандидатская диссертация по истории, Кишинев, 2023.

Структура диссертации: Введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 334 наименования, 154 страницы основного текста, 11 таблиц. Результаты опубликованы в 16 научных статьях.

Ключевые слова: Бессарабия, Российская Империя, Этерия, колонизация, греки, протекционистская политика, торговец, беженец, политический статус.

Область исследования: История румын.

Цель диссертации состоит в комплексном изучении эволюции греческой общины путем рассмотрения причин поселения греков на территории Бессарабии, а также анализа процессов социальной, экономической, культурной жизни греков Бессарабии в периоде между 1812-1829 годами.

Объективы диссертации заключаются в исследовании и интерпретации доступных источников и историографии, касающихся субъектов, намеченных в исследовании; изложение причин, которые привели к стабилизации греков в Бессарабии; выявление основных центров локализации греческой общины Бессарабии; установление основных этапов эмиграции греков в Бессарабию; изучение социально-экономической жизни греков в период с 1812 по 1829 год; выявление факторов, которые привели к созданию привилегированного положения греческой общины Бессарабии по сравнению с другими аллогенными этническими группами; установление роли греческой общины в эволюции Бессарабского общества; уклонение от роли греков Бессарабии в организации этерийского движения 1821 года; изучение российской политики, проводимой Российской Империей по отношению к греческим беженцам Бессарабии после провала этерийских действий 1821 года.

Научная новизна и оригинальность диссертации заключается в анализе архивных источников и опубликованных в отношении поселения греческой общины Бессарабии. Тезис, который мы предлагаем, способствует укреплению образа греческой этнической принадлежности в контексте национальных меньшинств Бессарабии, а также политики Российской Империи в отношении этой этнической принадлежности в целевой период.

Решенная научная проблема заключается в исследовании истории греческой общины Бессарабии и способа проявления греков в социально-экономической и политической жизни в хронологический период 1812-1829 годов.

Теоретическая ценность диссертации заключается в изучении демографической, социально-экономической и культурной эволюции греческой общины Бессарабии в контексте политики колонизации пространства между реками Прут и Днестр в начале XIX века. Полученные результаты позволят установить новые взгляды на политику российской администрации в отношении греческой общины.

Практическая ценность диссертации заключается в использовании архивных документов и других доступных исторических источников со ссылкой на греческую общину Бессарабии. Результаты исследования могут послужить для разработки научных исследований, учебников для лицей и вузов со ссылкой на этническую структуру истории Бессарабии в периоде русского господства 1812-1829 гг.

Внедрение научных результатов. Материал диссертации может быть использован на уроках истории в высшей и средней школе для пополнения сведений об этнодемографической истории Бессарабии начала XIX века.

ANNOTATION

Harabara Valeriu, “Greek Community of Bessarabia in 1812-1829” PhD thesis in History, Chisinau, 2023.

Thesis structure: Introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography consisting of 334 titles, 154 pages of basic text, 11 tables. The obtained results are published in 16 scientific papers.

Keywords: Bessarabia, the Russian Empire, Ethereum, colonization, Greeks, protectionist policy, trader, refugee, political status.

Field of study: History of Romanians.

The aim of the thesis is to study the complex evolution of the Greek community by addressing the causes of Greeks’ settlement in Bessarabia, as well as analyzing the processes of social, economic, and cultural development of Greeks in Bessarabia between 1812-1829.

The objectives of the thesis are to research and interpret the accessible sources and historiography related to the topics covered in the research; stating the causes that led to the Greeks’ settlement in Bessarabia; identification of the main localization centers of the Greek community in Bessarabia; establishing the basic stages of the Greeks’ emigration to Bessarabia; studying the socio-economic life of the Greeks between 1812-1829; identification of the factors that led to the establishment of a preferential position of the Greek community in Bessarabia compared to other allogeneic ethnic groups; establishing the role of the Greek community in the evolution of Bessarabian society; highlighting the role of the Greeks in Bessarabia in organizing the ethereal movement of 1821; the examination of Russian policy promoted by the Russian Empire towards the Greek refugees in Bessarabia following the failure of ethereal actions in 1821.

The novelty and scientific originality of the thesis lies in the analysis of archival sources and those published with reference to the settlement of the Greek community in Bessarabia. The thesis we propose contributes to the Greek ethnic group’s image completion in the context of the national minorities of Bessarabia, as well as the policy promoted by the Russian Empire towards this ethnic group in the period in question.

The scientific problem solved is the research of the history of the Greek community in Bessarabia and the way the Greeks manifested themselves in the socio-economic and political life in the chronological period 1812-1829.

The theoretical value of the thesis consists in studying the demographic, socio-economic and cultural evolution of the Greek community in Bessarabia, in the context of the colonization policy of the Prut-Dniester area at the beginning of the 19th century. The results obtained will allow the establishment of new visions regarding the policy of the Russian administration towards the Greek community.

The applicative value of the thesis consists in the capitalization of archival documents and other accessible historical sources referring to the Greek community in Bessarabia. The results of the research can be used to develop scientific studies, textbooks for high school and university education with reference to the ethnic structure of the Bessarabia’s population during the period of Russian rule 1812-1829.

Implementation of scientific results. The content of the thesis can be applied to history lessons in university and high school to supplement the material on the ethno-demographic history of Bessarabia at the beginning of the 19th century.

HARABARA VALERIU
COMUNITATEA GREACĂ DIN BASARABIA ÎN ANII 1812-1829

611.02 – ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Autoreferatul tezei de doctor în istorie

Aprobat spre tipar: 9.06.2023 Formatul hârtiei 60x84 1/16 Hârtie offset. Tipar offset. Coli de tipar.: 2,1	Tiraj 40 ex. Coamnda nr. 45/23
---	---

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
Str. Al. Mateevici, 60. Chişinău, MD 2009